

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΡΑ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ
ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΝΔΟΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ Η
ΔΥΝΗΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ.

Υποβληθείσα ως Διπλωματική Εργασία για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Επιβλέπων: Νικόλαος Ζευγώλης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
εισ.
Αρ. 91785
ταξ.

Σουρβίνον Σ. Αγγελίνα
Πτυχιούχος Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΑΘΗΝΑ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αντικείμενο της εργασίας αποτελούν τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος και η απαγόρευση τους από την Συνθήκη της Λισσαβόνας. Η παρουσίαση των μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος γίνεται μέσα από το πρίσμα της ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και των αντίστοιχων ελευθεριών επί των οποίων εδράζει. Πρόσθετα, η παρουσίαση των μέτρων γίνεται μέσα από την ανάλυση των αντίστοιχων άρθρων της συνθήκης και μέσα από την νομολογία των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι περιπτώσεις των αιτιολογημένων εξαιρέσεων και παρεκκλίσεων από την απαγόρευση των μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος. Τέλος, εξετάζεται κριτικά η συνεισφορά των διατάξεων και της νομολογίας στην προαγωγή του ενδοκοινοτικού εμπορίου και στην εδραίωση του δικαίου του ανταγωνισμού.

Αφορμή για την παρούσα εργασία αποτέλεσε το κενό στην ελληνική αρθρογραφία και βιβλιογραφία σχετικά με τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος κατά την τελευταία πενταετία.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	
	Σελίδα
A' ΜΕΡΟΣ	5
1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Εισαγωγή	5
1.1 Μέτρα εμπορικής πολιτικής, εξαιρέσεις και απαγορεύσεις	5
1.2 Ενιαία αγορά	6
1.3 Ελευθερία κυκλοφορίας εμπορευμάτων	12
2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Παρουσίαση των άρθρων 34,35,36	15
2.1 Πεδίο αναφοράς των άρθρων 34, 35 και 36	15
2.2 Έννοια του όρου εμπορεύματα	16
2.3 Εμπόριο μεταξύ των κρατών - μελών της Ε.Ε.	17
B' ΜΕΡΟΣ	19
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Νομολογία των άρθρων 34, 35 και 36 ΣΛΕΕ	19
3.1 Εφαρμογή των άρθρων	19
3.2 Νομολογία κατά την εφαρμογή των άρθρων 34 και 35	20
3.2.1 Μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές και εξαγωγές	20
3.2.2 Αδιακρίτως εφαρμοζόμενα μέτρα σε εισαγόμενα και εγχώρια εμπορεύματα	21
3.2.3 Μέτρα που αφορούν τις μεθόδους πώλησης, διανομής και προώθησης των προϊόντων (certain selling arrangements)	21
3.3. Εξαίρεση από τον κανόνα De minimis	31
3. 4 Υποχρέωση εφαρμογής των διατάξεων	32
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	33
Εξαιρέσεις και δικαιολόγηση των μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος	
4. 1 Εξαιρέσεις για λόγους ηθικής, τάξεως και ασφάλειας	34
4. 2 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας της Υγείας	36
4.3 Η εφαρμογή της «αρχής της πρόληψης»	37
4.4 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας εθνικών θησαυρών και για λοιπούς λόγους	38
4.5 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας δικαιωμάτων, σημάτων και ευρεσιτεχνιών	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Εξέλιξη της ερμηνείας των άρθρων 34,35,36, προαγωγή του δικαίου του ανταγωνισμού και του ελεύθερου ενδοκοινοτικού εμπορίου	41
5.1 Δίκαιο του ανταγωνισμού	42
5.2 Προαγωγή του δικαίου του ανταγωνισμού και του ελεύθερου ενδοκοινοτικού εμπορίου	44

5.3 Αποφυγή της κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης μέσω της εφαρμογής των άρθρων 34-36 ΣΛΕΕ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	51

Α' ΜΕΡΟΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Εισαγωγή

1.1 Μέτρα εμπορικής πολιτικής, εξαιρέσεις και απαγορεύσεις

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην μελέτη των μέτρων που λαμβάνονται από τις χώρες μέλη της Ε.Ε. και τα οποία μέτρα έχουν αποτέλεσμα που θα ισοδυναμούσε με ποσοτικούς περιορισμούς ή άλλα απαγορευμένα μέτρα εμπορικής πολιτικής. Ποσοτικοί περιορισμοί καλούνται τα μέτρα τα οποία ισοδυναμούν με ολικό ή μερικό περιορισμό των εισαγωγών ή των εμπορευμάτων σε καθεστώς διαμετακόμισης¹. Τέτοια μέτρα είναι η ρητή απαγόρευση ή η επιβολή συστήματος ποσοστώσεων², δηλαδή οι ποσοτικοί περιορισμοί που εφαρμόζονται, όταν καλύπτονται ορισμένα όρια εισαγωγών ή εξαγωγών. Εντούτοις, στο άρθρο 34 υπάγονται μόνο οι ποσοστώσεις μη δασμολογικού χαρακτήρα, εφόσον οι ποσοστώσεις δασμολογικού χαρακτήρα καλύπτονται από το άρθρο 30. Ένας ποσοτικός περιορισμός μπορεί να βασίζεται σε κανονιστικές διατάξεις ή απλά να αποτελεί διοικητική πρακτική. Έτσι, ένα καλυμμένο σύστημα ποσοστώσεων εμπίπτει στο άρθρο 34.

Ο όρος «μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος» είναι πολύ ευρύτερος από έναν ποσοτικό περιορισμό. Μολονότι είναι δύσκολο να οριστεί σαφής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους ποσοτικούς περιορισμούς και τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος, αυτό δεν έχει μεγάλη πρακτική σημασία, διότι οι διατάξεις εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο τόσο στους ποσοτικούς περιορισμούς όσο και στα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος. Νομολογιακά, έχει δοθεί μία ερμηνεία της έννοιας των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος στην υπόθεση Dassonville³.

Η απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών, των μέτρων εμπορικής πολιτικής και των μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος εδράζει στην ανάγκη διασφάλισης της ενιαίας αγοράς που θεσπίστηκε στα πλαίσια του ευρωπαϊκού κεκτημένου.

¹ Υπόθεση 2/73, Geddo, 1972–1973, σ. 641.

² Υπόθεση 13/68, Salgoil, 1965–1968, σ. 825.

³ Υπόθεση 8/74, Dassonville (1974), σ. 1009

1.2 Ενιαία αγορά

Η ενιαία αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης τέθηκε σε ισχύ το 1993, διασφαλίζοντας τέσσερις βασικές αρχές: ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων σε μια εσωτερική αγορά χωρίς σύνορα. Την 1η Ιανουαρίου 1993, καταργήθηκαν όλοι οι τελωνειακοί έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα καθώς και η χρήση του ενιαίου διοικητικού εγγράφου για την κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Διενεργούνται ακόμη και σήμερα δειγματοληπτικοί έλεγχοι για ναρκωτικά και μετανάστευση, οι συνήθεις όμως έλεγχοι έχουν καταργηθεί⁴.

Οι 4 θεμελιώδεις ελευθερίες

Στην ευρωπαϊκή ενιαία αγορά τα άτομα, τα αγαθά, οι υπηρεσίες και τα κεφάλαια κυκλοφορούν τόσο ελεύθερα όσο και στο εσωτερικό μιας χώρας. Οι πολίτες της ΕΕ δύνανται να ταξιδεύουν κατά βούληση στις χώρες της ΕΕ. Η ενιαία αγορά, παρόλο που σήμερα τη θεωρούμε δεδομένη, είναι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ΕΕ.

Ειδικότερα, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της εσωτερικής αγοράς και αποβλέπει στη διασφάλιση των εμπορικών συναλλαγών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵. Προβλέπεται από τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, προσπορίζοντας στις επιχειρήσεις μεγαλύτερες αγορές και στους ευρωπαίους πολίτες ευρύτερη επιλογή σε χαμηλότερες τιμές στο πλαίσιο ενός ανοιχτού και ανταγωνιστικού χώρου. Η ελεύθερη κυκλοφορία εφαρμόζεται υπό τους ίδιους όρους για όλα τα εμπορεύματα που κυκλοφορούν εντός της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων και αυτών από τρίτες χώρες, με εξαίρεση εκείνα που συνιστούν κίνδυνο για τους καταναλωτές, τη δημόσια υγεία ή το περιβάλλον. Η απαγόρευση των μέτρων που περιορίζουν τις εισαγωγές και εξαγωγές μεταξύ κρατών

⁴ ⁴ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community* (2003), pp.651-654

⁵ ⁵ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community* (2003), p. 394-397

μελών και η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης εξασφαλίζουν τη συμμόρφωση υπό την εποπτεία της Επιτροπής⁶.

Εξίσου σημαντική είναι και η ελευθερία των υπηρεσιών στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς. Οι υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν περίπου το 70% της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών και παρόμοιο ποσοστό όσον αφορά την απασχόληση. Οι ελευθερίες των υπηρεσιών και της εγκατάστασης, είναι παράγοντας πρωταρχικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Έτσι, οι συναλλασσόμενοι μπορούν να ασκούν σταθερή και συνεχή δραστηριότητα σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη και να παρέχουν υπηρεσίες προσωρινά σε άλλο κράτος μέλος, χωρίς απαραίτητα να πρέπει να είναι εγκατεστημένοι σε αυτό. Η Ένωση αποβλέπει επομένως στη ρυθμιστική πλαισίωση των δύο αυτών αρχών, ώστε να διασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς υπηρεσιών, ιδίως των διασυνοριακών.⁷ Η δράση της Ένωσης ανταποκρίνεται επίσης στην αυξανόμενη σημασία των νέων τεχνολογιών και στην ένταξή τους στον τομέα των υπηρεσιών. Η Ένωση εξασφαλίζει επίσης το κατάλληλο πλαίσιο για ορισμένους τύπους υπηρεσιών, όπως οι χρηματοπιστωτικές, οι λιανικές χρηματοοικονομικές και οι υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος (κοινής ωφέλειας), ή για συγκεκριμένους τομείς δραστηριοτήτων, όπως οι μεταφορές ή δραστηριότητες στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας.

Τέλος, από κοινού με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των αγαθών και των υπηρεσιών, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων αποτελεί μια από τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων από την 1η Ιουλίου του 1990 αποτέλεσε το πρώτο

⁶ CARREE Martin (Et Al.). "European Antitrust Policy 1957-2004: An Analysis Of Commission Decisions" In *Review Of Industrial Organization*, V. 36, N. 2, March 2010, P. 97-131.

⁷ VAN GERVERN Dirk *Cross-border mergers in Europe: volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης που κορυφώθηκε με την καθιέρωση του ευρώ⁸.

Όπως προαναφέρθηκε, η ενιαία αγορά είναι ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περιορισμοί μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά το εμπόριο και τον ελεύθερο ανταγωνισμό εξαλείφθηκαν σταδιακά, με αποτέλεσμα να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο. Ορισμένοι τομείς της οικονομίας (δημόσιες υπηρεσίες) υπόκεινται ακόμα σε εθνικούς νόμους. Οι χώρες της ΕΕ είναι ακόμα σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνες για τη φορολογία και την κοινωνική πρόνοια.

Ωστόσο, η ενιαία αγορά ενισχύεται από πολλές σχετικές πολιτικές που έχει εφαρμόσει η ΕΕ όλα αυτά τα χρόνια. Σκοπός των πολιτικών αυτών είναι να διασφαλίσουν ότι η απελευθέρωση της αγοράς θα ωφελήσει όσο το δυνατό περισσότερες επιχειρήσεις και καταναλωτές⁹.

Η Συνθήκη του 1957 με την οποία θεσπίστηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα κατήργησε τους τελωνειακούς φραγμούς εντός της Κοινότητας και καθιέρωσε ένα κοινό δασμολόγιο για τα αγαθά που προέρχονταν από χώρες που δεν ανήκαν στην ΕΟΚ. Ο στόχος επιτεύχθηκε την 1η Ιουλίου 1968.

Ωστόσο, οι δασμοί δεν είναι παρά μόνο μια πλευρά των προστατευτικών εμποδίων απέναντι στο διασυνοριακό εμπόριο. Τη δεκαετία του 1970 άλλοι εμπορικοί φραγμοί παρεμπόδισαν την πλήρη επίτευξη της ενιαίας αγοράς¹⁰. Τεχνικά πρότυπα, κανόνες υγιεινής και ασφάλειας, εθνικοί κανονισμοί σχετικά με το δικαίωμα εξάσκησης συγκεκριμένων επαγγελμάτων και συναλλαγματικοί έλεγχοι περιόριζαν την ελεύθερη κυκλοφορία ατόμων, αγαθών και κεφαλαίου.

⁸ KRASNODEBSKA-TOMKIEL Małgorzata *Changes In Competition Policy Over The Last Two Decades*. Warsaw: Office Of Competition And Consumer Protection, 2010. σελ.24

⁹ JENNY Frédéric, BLOOM Seth (Et Al.). *State Aids And EU Competition Law And Policy: (Roundtable) In Annual Proceedings Of The Fordham Corporate Law Institute*, V. 36, 2009, P. 305-306

¹⁰ MATEUS Abel, MOREIRA Teresa *Competition law and economics: advances in competition policy enforcement in the EU and North America*. Cheltenham: Edward Elgar, 2010.p.95

Το Ιούνιο του 1985, η Επιτροπή, με τον τότε πρόεδρο τον Ζακ Ντελόρ, δημοσίευσε Λευκή Βίβλο με την οποία επεδίωκε να καταργήσει εντός επτά ετών, κάθε φυσικό, τεχνικό και φορολογικό φραγμό που παρακώλυε την κυκλοφορία εντός της Κοινότητας. Στόχος ήταν η επέκταση των βιομηχανικών και εμπορικών δραστηριοτήτων μέσα σε έναν μεγάλο, ενωμένο οικονομικό χώρο αντίστοιχο με την αμερικανική αγορά.

Η ενιαία αγορά έγινε πραγματικότητα χάρη στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούλιο του 1987. Στους όρους της συμπεριλαμβάνονταν:

Η διεύρυνση της αρμοδιότητας της σε κάποιους τομείς πολιτικής (κοινωνική πολιτική, έρευνα, περιβάλλον), η σταδιακή εδραίωση μιας ενιαίας αγοράς μέχρι το 1992, μέσω ενός κολοσσιαίου νομοθετικού προγράμματος που περιλάμβανε την έγκριση εκατοντάδων οδηγιών και κανονισμών, η συχνότερη χρήση της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο Υπουργών.

Στις μέρες μας, όλοι οι συνοριακοί έλεγχοι προϊόντων εντός της ΕΕ έχουν καταργηθεί, όπως και οι τελωνειακοί έλεγχοι των ατόμων. Τυχαίοι δειγματοληπτικοί έλεγχοι (στα πλαίσια της μάχης κατά του εγκλήματος και των ναρκωτικών) πραγματοποιούνται ακόμα από την αστυνομία όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Η συμφωνία του Σένγκεν, η οποία υπογράφηκε το 1985 από μια πρώτη ομάδα κρατών μελών της ΕΕ και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στις υπόλοιπες (αν και η Βουλγαρία, το Ήνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, η Κύπρος και η Ρουμανία δεν συμμετέχουν), διέπει τη συνεργασία των αστυνομικών δυνάμεων και μια κοινή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση, ώστε να καταστεί δυνατή η πλήρης κατάργηση των ελέγχων των ατόμων στα εσωτερικά σύνορα της ΕΕ (βλ. κεφάλαιο 10: «Ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη»)¹¹.

Για την πλειοψηφία των προϊόντων, οι χώρες της ΕΕ έχουν υιοθετήσει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των εθνικών κανόνων. Κάθε προϊόν το οποίο κατασκευάζεται και πωλείται νόμιμα σε ένα κράτος μέλος πρέπει να μπορεί να πωλείται και στις αγορές όλων των άλλων.

¹¹ GOYDER D. G. EC Competition Law. Oxford: Oxford University Press, 2009.p.49

Χάρη στη αμοιβαία αναγνώριση ή την εναρμόνιση των εθνικών κανόνων σχετικά με την πρόσβαση σε ή την άσκηση συγκεκριμένων επαγγελμάτων (νομικών, ιατρικών, τουριστικών, τραπεζικών, ασφαλιστικών, κ.λπ.) κατέστη δυνατή η απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών. Εντούτοις, η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων δεν έχει ολοκληρωθεί σε καμία περίπτωση. Εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια τα οποία δεν επιτρέπουν την μετακίνηση των ατόμων από μια χώρα της ΕΕ σε μια άλλη ή την άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων σε αυτή.

Έχουν ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα για τη βελτίωση της κυκλοφορίας των εργαζομένων και ειδικότερα για τη διασφάλιση ότι εκπαιδευτικά διπλώματα και επαγγελματικά προσόντα (για υδραυλικούς, ξυλουργούς, κ.λπ.) που έχουν αποκτηθεί σε μια χώρα της ΕΕ αναγνωρίζονται και σε όλες τις υπόλοιπες.

Το άνοιγμα των εθνικών αγορών υπηρεσιών έχει μειώσει το κόστος των υπεραστικών κλήσεων σε κλάσμα της τιμής που είχαν πριν από δέκα χρόνια. Με τη βοήθεια της νέας τεχνολογίας, το Διαδίκτυο χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για τηλεφωνικές κλήσεις. Υπό την πίεση του ανταγωνισμού οι τιμές των οικονομικών αεροπορικών ναύλων μειώθηκαν σημαντικά.

Πρόσθετα, οι φορολογικοί φραγμοί μειώθηκαν χάρη στη μερική ευθυγράμμιση των εθνικών συντελεστών ΦΠΑ. Η φορολογία κερδών κεφαλαίου ήταν το αντικείμενο της συμφωνίας ανάμεσα στα κράτη μέλη και ορισμένες άλλες χώρες (μεταξύ των οποίων, η Ελβετία) που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2005.

Οι δραστηριότητες της ΕΕ έχουν ως βασικό στόχο την ελευθερία στην παροχή υπηρεσιών στις χερσαίες μεταφορές, ιδίως την ελεύθερη πρόσβαση στη διεθνή αγορά μεταφορών και την εισαγωγή εταιριών μεταφορών εκτός ΕΕ στις εθνικές αγορές μεταφορών των κρατών μελών. Έχουν ληφθεί αποφάσεις για την εναρμόνιση των συνθηκών ανταγωνισμού στον τομέα των οδικών μεταφορών, ιδίως για τα προσόντα των εργαζομένων και την πρόσβαση στην αγορά, την ελευθερία άσκησης

επαγγελματικής δραστηριότητας και παροχής υπηρεσιών, το χρόνο οδήγησης και την οδική ασφάλεια¹².

Η κοινή πολιτική αεροπορικών μεταφορών πρέπει να απαντήσει στις επιπτώσεις του διεθνούς ανταγωνισμού. Ο εναέριος χώρος της Ευρώπης απελευθερώνεται σταδιακά με αποτέλεσμα να υπάρχουν περισσότερες προοπτικές για κατανομή της μεταφορικής ικανότητας ανάμεσα στις μεγάλες αεροπορικές εταιρίες, αμοιβαία πρόσβαση στις αγορές και ελευθερία καθορισμού των ναύλων. Αυτό συμβαδίζει με τις ρήτρες διασφάλισης των καθηκόντων των αεροπορικών εταιριών σχετικά με τις δημόσιες υπηρεσίες και τις προϋποθέσεις για τη διαίρεση σε ζώνες.

Οι θαλάσσιες μεταφορές – είτε εκτελούνται από ευρωπαϊκές εταιρίες είτε από πλοία με σημαίες άλλων κρατών – υπόκεινται στους κανόνες ανταγωνισμού της ΕΕ. Στόχος αυτών των κανόνων είναι να καταπολεμήσουν τις αθέμιτες πρακτικές καθορισμού των ναύλων (σημαίες ευκαιρίας) καθώς επίσης και να επιληφθούν των σοβαρών δυσκολιών που αντιμετωπίζει η ναυπηγική βιομηχανία στην Ευρώπη. Εξάλλου, σημαντική είναι η θέσπιση της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ χρονολογείται από τη συνθήκη της Ρώμης. Είναι το φυσικό επακόλουθο των κανονισμών για τις ελεύθερες συναλλαγές στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Η πολιτική αυτή εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία, σε συνεργασία με το Δικαστήριο (και το Γενικό Δικαστήριο), οφείλει να διασφαλίζει την τήρησή της.

Αποστολή αυτής της πολιτικής είναι να μην επιτρέψει σε καμία συμφωνία ανάμεσα σε επιχειρήσεις, βοήθεια από τις κρατικές αρχές ή μονοπώλιο με αθέμιτο τρόπο να στρεβλώσουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά. Οι αρμόδιες επιχειρήσεις ή φορείς οφείλουν να ενημερώνουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για οποιαδήποτε συμφωνία η οποία προβλέπεται από τους κανόνες της Συνθήκης επειδή ενδέχεται να οδηγήσει σε στρέβλωση των όρων του ανταγωνισμού¹³. Η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει πρόστιμο απευθείας στις επιχειρήσεις που παραβαίνουν τους κανόνες ανταγωνισμού ή δεν προβαίνουν στην απαιτούμενη κοινοποίηση

Σε περίπτωση παράνομης οικονομικής βοήθειας από το δημόσιο ή μη κοινοποίησης αυτής της βοήθειας, η Επιτροπή μπορεί να ζητήσει από τον αποδέκτη να επιστρέψει

¹² BRANDTNER Barbara, BERANGER Thierry, LESSENICH Christof. "Private State Aid Enforcement" In European State Aid Law Quarterly, V. 9, N. 1, 2010, P. 28.

¹³ SIMONSSON Ingeborg. Legitimacy in EU cartel control. Oxford: Hart, 2010. σελ 43

τα χρήματα. Οποιαδήποτε συγχώνευση ή εξαγορά με την οποία μια επιχείρηση μπορεί να αποκτήσει κυρίαρχη θέση σε έναν συγκεκριμένο τομέα πρέπει να γνωστοποιείται στην Επιτροπή.

1.3 Ελεύθερια κυκλοφορίας εμπορευμάτων

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι μια από τις επιτυχίες του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Έχει συμβάλει στην οικοδόμηση της εσωτερικής αγοράς προς όφελος των ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων και αποτελεί τον πυρήνα των πολιτικών της ΕΕ. Η σημερινή εσωτερική αγορά επιτρέπει σε 500 εκατομμύρια κατοίκους να αγοράζουν και να πωλούν με ευκολία προϊόντα στα 27 κράτη μέλη. Παρέχει στους καταναλωτές μεγάλη δυνατότητα επιλογής προϊόντων και τους επιτρέπει να κάνουν τις αγορές τους με βάση την καλύτερη διαθέσιμη προσφορά. Ταυτόχρονα, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι συμφέρουσα και για τις επιχειρήσεις.

Σχεδόν το 75 % των συναλλαγών στο εσωτερικό της ΕΕ αφορά τα εμπορεύματα. Η εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά που δημιουργήθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες επιτρέπει στις επιχειρήσεις της ΕΕ να δημιουργήσουν ένα ισχυρό οικοδόμημα σε ένα ελεύθερο, πολύμορφο και ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αυτή η εσωτερική ισχύς δίνει ώθηση στην ανάπτυξη και τη δημιουργία απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και παρέχει στις επιχειρήσεις της ΕΕ τους πόρους που χρειάζονται για να επιτύχουν και σε άλλες παγκόσμιες αγορές. Μια εσωτερική αγορά αγαθών η οποία λειτουργεί σωστά έχει, λοιπόν, καθοριστική σημασία για τη σημερινή και τη μελλοντική ευημερία της ΕΕ σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία¹⁴.

Από νομική άποψη, η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων αποτέλεσε βασικό στοιχείο για τη δημιουργία και την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς. Είναι μια από τις οικονομικές ελευθερίες που θέσπισε η συνθήκη ΕΚ. Τα άρθρα 34 έως 36 της ΣΛΕΕ ορίζουν το πεδίο και το περιεχόμενο αυτής της αρχής, απαγορεύοντας τους αδικαιολόγητους περιορισμούς στο εσωτερικό της ΕΕ όσον αφορά το εμπόριο. Σήμερα, η εσωτερική αγορά υπερβαίνει τα όρια αυτών των τριών άρθρων της Συνθήκης. Η εναρμονισμένη νομοθεσία σε πολλούς τομείς έχει

¹⁴ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η εσωτερική αγορά αγαθών» COM(2007) Σελ 35

διασαφηνίσει το νόημα της εσωτερικής αγοράς και έχει οριοθετήσει την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών με συγκεκριμένους όρους για συγκεκριμένα προϊόντα. Παρ' όλα αυτά, παραμένει αναλλοίωτη η θεμελιώδης λειτουργία της αρχής της Συνθήκης ως ακρογωνιαίου λίθου και παράγοντα ασφάλειας) ασφαλείας για την εσωτερική αγορά. Πολλοί από τους σοβαρούς περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων έχουν πλέον αρθεί. Το βασικό έργο επιτελέστηκε με τη δημιουργία της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς το 1993, αλλά η συνεχής ροή καταγγελιών από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις προς την Επιτροπή δείχνει ότι ακόμα και οι άριστες προσπάθειες του παρελθόντος δεν μπόρεσαν να εξαλείψουν όλους τους εμπορικούς φραγμούς, οι οποίοι πλήττουν κυρίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Γι' αυτό τον λόγο, αυτές οι επιχειρήσεις προτιμούν να επικεντρώνουν τις δραστηριότητές τους σε λίγα μεμονωμένα κράτη μέλη και όχι στο σύνολο της εσωτερικής αγοράς, διότι δυσκολεύονται να συμμορφωθούν με τις αποκλίνουσες εθνικές διατάξεις που διέπουν τις τεχνικές προδιαγραφές για τα προϊόντα, οι οποίες δεν έχουν ακόμη εναρμονιστεί. Επιπλέον, η πρόσβαση στην αγορά περιπλέκεται ενδεχομένως λόγω των διαφορετικών διατάξεων για το λιανικό εμπόριο και τις τιμές, με τις οποίες δεν είναι εξοικειωμένες οι επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών. Ταυτόχρονα, τα καινοτόμα νέα προϊόντα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα θέτουν νέες προκλήσεις. Ένα εθνικό κανονιστικό πλαίσιο που δεν συμβαδίζει με αυτές τις εξελίξεις μπορεί σύντομα να δημιουργήσει εμπόδια στις διασυνοριακές συναλλαγές. Ακόμη, η σύγχρονη τεχνολογία των πληροφοριών, όπως το διαδίκτυο, διευκολύνει τις διασυνοριακές αγορές και αυξάνει τη ζήτηση για ταχεία και εύκολη μεταφορά αγαθών από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έρχονται στο φως ορισμένα εμπόδια του εμπορίου σε κάποιους τομείς, τα οποία δεν ήταν εμφανή στο παρελθόν. Ωστόσο, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων δεν είναι αυτοσκοπός. Σε ειδικές περιστάσεις, ορισμένες επιτακτικές πολιτικές προτεραιότητες μπορεί να καθιστούν απαραίτητη την επιβολή περιορισμών ή ακόμη και απαγορεύσεων που, αν και εμποδίζουν το ελεύθερο εμπόριο, εξυπηρετούν σημαντικούς στόχους όπως η προστασία του περιβάλλοντος ή της υγείας του ανθρώπου. Σε συνθήκες σημαντικών εξελίξεων σε παγκόσμια κλίμακα, δεν είναι περίεργο το γεγονός ότι τα τελευταία έτη έχουν επιβληθεί ορισμένα «οικολογικά κριτήρια» στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών αυτό δείχνει ότι, με την πάροδο του χρόνου, μπορεί να αλλάξει ο τρόπος θεώρησης ορισμένων αιτιολογήσεων. Είναι, συνεπώς, πάγιο καθήκον, κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ, να επιχειρείται

ο συμβιβασμός διαφορετικών, ενίοτε και αντικρουόμενων στόχων και να διασφαλίζεται η υιοθέτηση μιας ισορροπημένης και αναλογικής προσέγγισης. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων σήμερα διέπεται από πολλές πολιτικές και εντάσσεται ομαλά σε μια υπεύθυνη εσωτερική αγορά η οποία εγγυάται εύκολη πρόσβαση σε προϊόντα υψηλής ποιότητας, σε συνδυασμό με υψηλό βαθμό προστασίας των άλλων δημόσιων συμφερόντων.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Παρουσίαση των άρθρων 34,35,36

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων θεμελιώνεται από τα άρθρα της Συνθήκης με αριθμούς 34 ως 36: Ειδικότερα, το άρθρο 34 ρυθμίζει όσα θέματα αναφέρονται στις εισαγωγές στο εσωτερικό της ΕΕ και απαγορεύει τους «ποσοτικούς περιορισμούς καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος» μεταξύ των κρατών μελών. Το άρθρο 35 αναφέρεται στις εξαγωγές από ένα κράτος μέλος προς ένα άλλο και παρομοίως απαγορεύει «τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εξαγωγών καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος».

Το άρθρο 36 προβλέπει ενδεχόμενες παρεκκλίσεις όσον αφορά τις προβλεπόμενες στα άρθρα 34 και 35 ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, οι οποίες είναι αιτιολογημένες για συγκεκριμένους λόγους. Εξάλλου, το κεφάλαιο της Συνθήκης που αφορά την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών μεταξύ των κρατών μελών περιλαμβάνει επίσης διατάξεις του άρθρου 37 σχετικά με τη ρύθμιση κρατικών μονοπωλίων εμπορικού χαρακτήρα.

2.1 Πεδίο αναφοράς των άρθρων 34, 35 και 36

Αν και τα άρθρα 34 έως 36 αποτελούν το θεμέλιο της γενικής αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, δεν είναι το αποκλειστικό νομικό κριτήριο για την εκτίμηση της συμβατότητας των εθνικών μέτρων με τις διατάξεις που διέπουν την εσωτερική αγορά. Αυτά τα άρθρα της Συνθήκης δεν εφαρμόζονται όταν η ελεύθερη κυκλοφορία ενός συγκεκριμένου προϊόντος είναι πλήρως εναρμονισμένη βάσει ειδικής νομοθεσίας της ΕΕ, δηλαδή ειδικά όταν οι τεχνικές προδιαγραφές ή οι όροι πώλησης ενός συγκεκριμένου προϊόντος υπόκεινται σε εναρμόνιση βάσει οδηγιών ή κανονισμών που εκδίδονται από την ΕΕ. Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, ειδικότερες διατάξεις της Συνθήκης, όπως το άρθρο 110 σχετικά με τις φορολογικές διατάξεις που ενδέχεται να εμποδίζουν την εσωτερική αγορά, υπερισχύουν των γενικών διατάξεων των άρθρων 34 έως 36. Όταν υφίσταται παράγωγο δίκαιο, κάθε εθνικό μέτρο που συνδέεται με αυτό πρέπει να αξιολογείται με βάση τις εναρμονισμένες διατάξεις και όχι με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης¹⁵. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μπορεί να θεωρηθεί πως οι εναρμονισμένες διατάξεις τεκμηριώνουν την αρχή της

¹⁵ Υπόθεση C-309/02, Radlberger Getrankegesellschaft και S. Spitz, Συλλογή 2004, σ. I-11763, σκέψη 53

ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων θεσπίζοντας πραγματικά δικαιώματα και υποχρεώσεις που πρέπει να τηρούνται στην περίπτωση συγκεκριμένων προϊόντων. Ως εκ τούτου, κάθε πρόβλημα το οποίο καλύπτεται από την πάγια νομολογία θα έπρεπε να αναλύεται με βάση συγκεκριμένους όρους και όχι σύμφωνα με τις γενικές αρχές της Συνθήκης. Παρ' όλα αυτά, ακόμα και μετά από 50 χρόνια άοκνης προσπάθειας του κοινοτικού νομοθέτη να εξασφαλίσει εναρμονισμένους κανόνες, οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων δεν έχουν καταστεί περιττές, γι' αυτό άλλωστε και δεν καταργήθηκε καμία από αυτές από τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Αντίθετα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι από πλευράς περιεχομένου παραμένουν αναλλοίωτες. Το πεδίο τους εξακολουθεί να είναι ευρύτατο. Ορισμένες περιστάσεις ή/και προϊόντα είτε δεν έχουν εναρμονιστεί καθόλου είτε υπόκεινται μόνο σε μερική εναρμόνιση. Στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει πάγια νομολογία ή/και κοινή νομοθεσία των κρατών μελών μπορεί να ληφθούν ως βάση τα άρθρα 34 έως 36. Από αυτή την άποψη, τα άρθρα της Συνθήκης λειτουργούν ως δίχτυ ασφαλείας που εγγυάται ότι μπορεί να ελεγχθεί διεξοδικά το συμβιβάσιμο κάθε εμποδίου των συναλλαγών με το δίκαιο της ΕΕ εντός της εσωτερικής αγοράς.

2.2 Έννοια του όρου εμπορεύματα

Τα άρθρα 34 και 35 καλύπτουν όλους τους τύπους εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και προϊόντων. Το φάσμα των καλυπτόμενων αγαθών είναι τόσο ευρύ όσο και το φάσμα των υπαρχόντων αγαθών, εφόσον αυτά έχουν οικονομική αξία: «με τον όρο αγαθά, κατά την έννοια της Συνθήκης, πρέπει να νοούνται τα προϊόντα τα οποία μπορούν να αποτιμηθούν σε χρήμα και τα οποία είναι ικανά να αποτελέσουν αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών¹⁶». Στις αποφάσεις του, το Δικαστήριο έχει αποσαφηνίσει σε αρκετές περιπτώσεις τον ορθό χαρακτηρισμό ενός συγκεκριμένου προϊόντος. Τα έργα τέχνης πρέπει να αντιμετωπίζονται ως εμπορεύματα¹⁷. Τα κέρματα που δεν κυκλοφορούν πλέον ως νόμισμα¹⁸ εμπίπτουν επίσης στον ορισμό των εμπορευμάτων, όπως και τα χαρτονομίσματα και οι επιταγές, όχι όμως και οι

¹⁶ Υπόθεση 7/68, Επιπροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 805

¹⁷ Υπόθεση 7/78, Thompson, Συλλογή 1978, σ. 681.

¹⁸ Υπόθεση C-358/93, Bordessa (1995) σ. I-361

δωρεές σε είδος¹⁹. Τα απόβλητα πρέπει να θεωρούνται ως εμπορεύματα, ακόμη και όταν δεν είναι ανακυκλώσιμα, αλλά αποτελούν αντικείμενο εμπορικής συναλλαγής. Η ηλεκτρική ενέργεια²⁰ και το φυσικό αέριο θεωρούνται επίσης εμπορεύματα²¹, όχι όμως και τα τηλεοπτικά σήματα²² θεωρούμενα ότι δεν εμφανίζουν το χαρακτηριστικό της υλικής υπόστασης των εμπορευμάτων. Το τελευταίο παράδειγμα καταδεικνύει το γεγονός ότι είναι σημαντικό από νομική άποψη να γίνεται διάκριση ανάμεσα στα αγαθά και τις υπηρεσίες. Ενώ αναμφίβολα οι ιχθύες είναι προϊόντα, τα δικαιώματα αλιείας και οι άδειες αλιείας δεν καλύπτονται από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, αλλά συνιστούν «παροχή υπηρεσίας» κατά την έννοια των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών²³.

2.3 Εμπόριο μεταξύ των κρατών - μελών της Ε.Ε.

Σύμφωνα με τη διατύπωσή του, το άρθρο 34 εφαρμόζεται στα εμπόδια του εμπορίου «μεταξύ των κρατών μελών». Για να εξεταστεί, συνεπώς, μια περίπτωση βάσει αυτής της διάταξης, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει στοιχείο διασυνοριακής συναλλαγής. Τα μέτρα καθαρά εθνικού χαρακτήρα που επηρεάζουν μόνο τα εγχώρια αγαθά δεν εμπίπτουν στο πεδίο των άρθρων 34 έως 36. Οι προϋποθέσεις για να ικανοποιείται η διασυνοριακή διάσταση είναι σαφείς και έχουν οριστεί νομολογιακά. Αρκεί το εξεταζόμενο μέτρο να είναι σε θέση να εμποδίζει έμμεσα ή δυνητικά το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ²⁴. Εμμέσως, η ανάγκη ύπαρξης διασυνοριακής διάστασης σημαίνει ότι το δίκαιο της ΕΕ δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να αντιμετωπίζουν τα εγχώρια προϊόντα τους λιγότερο ευνοϊκά από τα εισαγόμενα («αντίστροφη δυσμενής διάκριση»). Στην πράξη, ωστόσο, το πρόβλημα αυτό σπάνια ανακύπτει, διότι συνήθως τα κράτη μέλη δεν έχουν συμφέρον να εφαρμόσουν δυσμενή διάκριση σε βάρος προϊόντων που κατασκευάζονται στο δικό τους έδαφος. Αν και το άρθρο 34 εφαρμόζεται όταν ένα εγχώριο προϊόν εξέρχεται από το κράτος

¹⁹ Υπόθεση C-318/07, Persche (2009), σ. I-359, σκέψη 29

²⁰ Υπόθεση C-393/92, Almelo κατά Energiebedrijf IJsselmij (1994), σκέψη 12

²¹ Υπόθεση C-159/94, Epitropή κατά Γαλλίας (1997), σκέψη 18

²² Υπόθεση 155/73, Sacchi (1974) σκέψη 21

²³ Υπόθεση C-97/98, Jagerskiold (1999) σκέψη 23

²⁴ Υπόθεση 8/74, Dassonville (1974), σ. 411, σκέψη 5

μέλος αλλά εισάγεται πάλι, υπάρχει δηλαδή επανεισαγωγή²⁵, δεν εφαρμόζεται όταν αποκλειστικός σκοπός της επανεισαγωγής είναι η καταστρατήγηση των εθνικών διατάξεων²⁶. Η απαίτηση ύπαρξης διασυνοριακής διάστασης μπορεί επίσης να ικανοποιείται και όταν το προϊόν βρίσκεται απλώς υπό διαμετακόμιση στο εξεταζόμενο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι η ελεύθερη κυκλοφορία συνεπάγεται την ύπαρξη μιας γενικής αρχής ελεύθερης διαμετακόμισης των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ²⁷. Ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίο έχουν αρχικά κατασκευαστεί, εντός ή εκτός της εσωτερικής αγοράς, από τη στιγμή που τίθενται σε ελεύθερη κυκλοφορία στην εσωτερική αγορά όλα τα εμπορεύματα επωφελούνται από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας.

²⁵ Υπόθεση 78/70, *Deutsche Grammophon* κατά *Metro* (1969) σ. 839

²⁶ Υπόθεση 229/83, *Leclerc* (1985), σ. 1

²⁷ Υπόθεση 229/83, *Leclerc* (1985), σ. 1

Β' ΜΕΡΟΣ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Νομολογία των άρθρων 34, 35 και 36 ΣΛΕΕ

3.1 Εφαρμογή των άρθρων

Τα άρθρα 34 έως 36 αφορούν τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη. Υπό αυτό το πρίσμα, ωστόσο, ο όρος «κράτη μέλη» ερμηνεύεται με την ευρεία έννοια, ώστε να περιλαμβάνονται όλες οι αρχές μιας χώρας, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για την κεντρική διοίκηση, τις αρχές ενός ομόσπονδου κράτους ή οποιαδήποτε άλλη αρχή σε άλλη βαθμίδα διακυβέρνησης²⁸. Οι απαιτήσεις που θεσπίζονται με αυτά τα άρθρα δεσμεύουν εξίσου τους νομοθετικούς, τους δικαστικούς και τους διοικητικούς φορείς ενός κράτους μέλους²⁹. Αυτό προφανώς καλύπτει και τα μέτρα που λαμβάνουν όλοι οι φορείς που ιδρύονται βάσει του δημοσίου δικαίου ως «δημόσιοι φορείς». Το στοιχείο ότι ένας φορέας συστήνεται βάσει του ιδιωτικού δικαίου δεν εμποδίζει από μόνο του τα μέτρα που λαμβάνει να αποδίδονται στο κράτος. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

- πράξεις ενός επαγγελματικού φορέα στον οποίο η εθνική νομοθεσία παρέχει κανονιστική και πειθαρχική εξουσία σε σχέση με τον κλάδο του είναι δυνατό να εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34³⁰
- οι δραστηριότητες φορέων που συστήνονται βάσει ιδιωτικού δικαίου, αλλά ιδρύονται με νόμο και χρηματοδοτούνται κυρίως από το κράτος ή με υποχρεωτικές συνεισφορές επιχειρήσεων ενός συγκεκριμένου τομέα ή/και μέλη των οποίων διορίζονται από τις αρμόδιες αρχές ή υπόκεινται στην εποπτεία τους, μπορούν να καταλογιστούν στο Δημόσιο³¹. Σε μια πρόσφατη υπόθεση, το Δικαστήριο

²⁸ Υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivia (1991) σκέψη 25

²⁹ Υπόθεση 434/85, Allen & Hanburys (1988), σ. 1245, σκέψη 25. Βλέπε και υπόθεση C-227/06, Επιπροπή κατά Βελγίου(εκτός συλλογής, σκέψη 37)

³⁰ Υποθέσεις: C-292/92, Hunermund (1993), σ. 6787, 266/87 και 267/87, R κατά Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, Συλλογή 1989 σκέψη 25

³¹ Υπόθεση 249/81, Επιπροπή κατά Ιρλανδίας (Buy Irish) (1982) σκέψη 19. Βλέπε και υπόθεση C-325/00, Επιπροπή κατά Γερμανίας, υπόθεση C-227/06, Επιπροπή κατά Βελγίου σκέψη 26

αναγνώρισε ότι ακόμη και οι δημόσιες δηλώσεις ενός δημοσίου υπαλλήλου, ακόμη αν δεν έχουν νομική ισχύ, μπορούν να καταλογιστούν σε ένα κράτος μέλος και να αποτελέσουν εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, εάν οι αποδέκτες των δηλώσεων μπορούν ευλόγως να υποθέσουν, στις συγκεκριμένες συνθήκες, ότι πρόκειται για θέσεις που ο δημόσιος υπάλληλος διατυπώνει με το κύρος της ιδιότητάς του³². Αν και στον όρο «κράτος μέλος» αποδίδεται ευρεία έννοια, αυτός δεν εφαρμόζεται γενικά σε μέτρα «καθαρά» ιδιωτικού χαρακτήρα, δηλ. μέτρα που λαμβάνουν ιδιώτες ή επιχειρήσεις. Τέλος, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 34 εφαρμόζεται και στα μέτρα που λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Όσον αφορά τον δικαστικό έλεγχο, επιβάλλεται να αναγνωριστεί στο νομοθέτη της ΕΕ ευρεία διακριτική ευχέρεια. Κατά συνέπεια, η νομιμότητα ενός λαμβανομένου μέτρου μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση μόνον όταν το μέτρο είναι προδήλως ακατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από το αρμόδιο θεσμικό όργανο σκοπού³³.

3.2 Νομολογία κατά την εφαρμογή των άρθρων 34 και 35

Το άρθρο 34 συνήθως χαρακτηρίζεται ως αμυντικό δικαίωμα επίκληση του οποίου μπορεί να γίνει έναντι εθνικών μέτρων που συνιστούν αδικαιολόγητα εμπόδια των διασυνοριακών συναλλαγών. Συνεπώς, φαίνεται ότι η ύπαρξη παραβίασης του άρθρου 34 προϋποθέτει δραστηριότητα εκ μέρους ενός κράτους. Υπό αυτή την έννοια, τα μέτρα που εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 συνίστανται κατά κύριο λόγο σε δεσμευτικές διατάξεις της νομοθεσίας των κρατών μελών, αλλά και τα μη δεσμευτικά μέτρα μπορεί επίσης να συνιστούν παράβαση του άρθρου 34³⁴.

3.2.1 Μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές και εξαγωγές

Η υπόθεση Dassonville αναφερόταν στην παράνομη απαίτηση ενός κράτους μέλους τα αγαθά που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη σε αυτό να φέρουν πιστοποιητικό

³² Υπόθεση C-470/03, AGM-COS.MET (2007) σκέψη 17

³³ Υποθέσεις C-154/04 και C-155/04, Alliance for Natural Health (2005) σ.Ι-6451, σκέψεις 47 και 52

³⁴ Υπόθεση 249/81, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Buy Irish) (1982) σκέψη 15, υπόθεση C-227/06, Επιτροπή κατά Βελγίου σκέψη 38

γνησιότητας. Η απόκτηση του πιστοποιητικού αυθεντικότητας ήταν δυσκολότερη για τα αγαθά που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη από ότι ήταν για τα εγχώρια αγαθά. Η ερμηνεία του δικαστηρίου για τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος ήταν η ακόλουθη: «Όλοι οι εμπορικοί κανόνες που τίθενται σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη, οι οποίοι μπορούν να παρεμποδίσουν, είτα άμεσα είτε έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο πρέπει να θεωρούνται μέτρα τα οποία έχουν ισοδύναμο αποτέλεσμα με τους ποσοτικούς περιορισμούς»³⁵.

Ο ορισμός του δικαστηρίου αυτός έχει επιβεβαιωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου με μικρές παραλλαγές. Ο όρος «εμπορικοί κανόνες» δεν χρησιμοποιείται συνήθως σήμερα, εφόσον η μέθοδος Dassonville δεν περιορίζεται πλέον στους εμπορικούς κανόνες, αλλά καλύπτει, παραδείγματος χάριν, και τεχνικούς κανονισμούς. Η οδηγία 70/50/EOK³⁶, η οποία ίσχυε επίσημα κατά τη μεταβατική περίοδο της Κοινότητας, ανέφερε την πρόθεση της Επιτροπής να περιλάβει όχι μόνο τα μέτρα τα οποία προέβλεπαν ρητά διαφορετική μεταχείριση των εγχώριων και των εισαγόμενων αγαθών αλλά και εκείνα που εφαρμόζονταν σε αυτά τα αγαθά κατά τον ίδιο βαθμό. Κατά συνέπεια, στην υπόθεση Dassonville, το Δικαστήριο τόνισε ότι το σημαντικότερο στοιχείο για να καθοριστεί αν ένα εθνικό μέτρο εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 34 δεν είναι η σύσταση διάκρισης αλλά το αποτέλεσμά του. Εξάλλου, το Δικαστήριο έκρινε σαφώς ότι δεν είναι μόνο τα απροκάλυπτα διακριτικά μέτρα αυτά που δημιουργούν εμπόδια στις συναλλαγές προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών.

3.2.2 Αδιακρίτως εφαρμοζόμενα μέτρα σε εισαγόμενα και εγχώρια εμπορεύματα

Στην απόφασή του Cassis de Dijon³⁷ το Δικαστήριο όρισε την έννοια των επιτακτικών αναγκών ως μη πλήρη κατάλογο προστατευόμενων συμφερόντων στο πλαίσιο του άρθρου 34. Σε αυτή την απόφαση, το Δικαστήριο ανέφερε ότι οι εν λόγω επιτακτικές ανάγκες αφορούν ιδίως την αποτελεσματικότητα των φορολογικών ελέγχων, την προστασία της δημόσιας υγείας, το δίκαιο των εμπορικών συναλλαγών και την προστασία του καταναλωτή. Επιτακτικές ανάγκες, όπως τις προσδιόρισε το Δικαστήριο στην απόφαση Cassis de Dijon, θα μπορούσαν να προβληθούν ως

³⁵ Υπόθεση 8/74, Dassonville (1974), σκέψη 14

³⁶ Οδηγία 70/50/EOK, ΕΕ L 13 της 19.1.1970, σ. 29,

³⁷ Υπόθεση 120/78, Reve-Zentral (Cassis de Dijon), 1979, σκέψη 32

δικαιολογία μόνο για τους αδιακρίτως εφαρμοστέους κανόνες³⁸. Συνεπώς, λόγοι διαφορετικοί από αυτούς που καλύπτει το άρθρο 36 θεωρητικά δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την αιτιολόγηση διακριτικών μέτρων. Αν και το Δικαστήριο έχει βρει τρόπους υπέρβασης αυτού του διαχωρισμού χωρίς να αποποιείται την προηγούμενη πρακτική του, προβάλλεται το επιχείρημα ότι ο διαχωρισμός αυτός είναι τεχνητός και το Δικαστήριο κινείται προς την κατεύθυνση μιας απλούστευσης και αντιμετώπισης των επιτακτικών αναγκών με τον ίδιο τρόπο όπως και των δικαιολογιών του άρθρου 36.

3.2.3 Μέτρα που αφορούν τις μεθόδους πώλησης, διανομής και προώθησης των προϊόντων (certain selling arrangements)

Στην υπόθεση Keck και Mithouard³⁹, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «δεδομένον ότι οι επιχειρηματίες επικαλούνται ολοένα και περισσότερο το άρθρο [34] της Συνθήκης προς αμφισβήτηση κάθε είδους ρυθμίσεων που έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν την εμπορική τους ελευθερία, ακόμη και αν δεν αφορούν τα προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών, το Δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να επανεξετάσει και να διευκρινίσει τη σχετική νομολογία του»⁴⁰. Δηλαδή, ο λόγος και η πρόθεση για την επανεξεταση της νομολογίας φαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι έγκειται στην ανάγκη να περιοριστεί η άσκηση προσφυγών με στόχο την αμφισβήτηση βασικών πυλώνων των εθνικών διατάξεων για την κοινωνική πρόνοια των κρατών μελών, οι οποίες ουδέποτε αποσκοπούσαν στο να θίξουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων⁴¹. Στην υπόθεση Keck το Δικαστήριο, αναφερόμενο στην απόφαση Cassis de Dijon, υποστήριξε ότι «η εφαρμογή κανόνων που αφορούν τους όρους στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται τα εμπορεύματα αυτά αποτελούν μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος απαγορευόμενα από το άρθρο 34»⁴². Αμέσως μετά αναφέρει ότι «εξάλλον όμως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η επί προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών εφαρμογή εθνικών διατάξεων που περιορίζουν ή απαγορεύουν ορισμένες μορφές πώλησης,

³⁸ Υπόθεση C-110/05, Επιτροπή κατά Ιταλίας, 2009, σ. I-519, σκέψη 35.

³⁹ Βλ. υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard, 1993, σ. I-6097, σκέψη 14.

⁴⁰ Βλ. υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard, 1993, σ. I-6097, σκέψη 14.

⁴¹ C. Barnard, «Fitting the Remaining Pieces into the Goods and Persons Jigsaw» (2001), EL Rev. 35 έως 50· J. Schwarze, *Europäisches Wirtschaftsrecht*, 2007, σημείο 72.

⁴² Βλ. υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard, 1993, σ. I-6097, σκέψη 14.

αντίθετα προς ό,τι έχει βρει μέχρι στιγμής το Δικαστήριο, δεν είναι ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, κατά την έννοια της νομολογίας *Dassonville*⁴³. Πράγματι, οι κανόνες που θεσπίζουν απαιτήσεις τις οποίες πρέπει να ικανοποιούν τα προϊόντα εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται βάσει της απόφασης *Cassis de Dijon* και, ως εκ τούτου, θεωρείται ότι εμπίπτουν *per se* εντός του πεδίου του άρθρου 34, ανεξάρτητα αν επιβάλλουν και διακριτική μεταχείριση βάσει της καταγωγής των προϊόντων⁴⁴. Αντίθετα, οι μορφές πώλησης εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 μόνο εάν ο επικαλούμενος παραβίαση μπορεί να αποδείξει ότι οι διατάξεις αυτές εισάγουν διάκριση βάσει της καταγωγής των προϊόντων, είτε βάσει νόμου είτε εκ των πραγμάτων. Η διάκριση κατά νόμο υφίσταται όταν τα μέτρα έχουν προδήλως διακριτικό χαρακτήρα⁴⁵. Η διάκριση στην πράξη, ωστόσο, είναι πιο περίπλοκη. Μπορούμε να κατανοήσουμε ευκολότερα ποιοι τύποι μέτρων συνδέονται με τα χαρακτηριστικά των προϊόντων παρά ποιοι τύποι μέτρων συνιστούν μορφές πώλησης. Τα μέτρα που αφορούν τα χαρακτηριστικά του προϊόντος θα μπορούσαν, παραδείγματος χάριν, να είναι μέτρα που αφορούν το σχήμα, το μέγεθος, το βάρος, τη σύσταση, την παρουσίαση, την ταυτοποίηση. Με βάση τα ανωτέρω, αν και μερικές φορές ορισμένα μέτρα δεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως να συνδέονται με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι συνδέονται⁴⁶. Στην υπόθεση *Canal Satelite Digital*⁴⁷ το προδικαστικό ερώτημα που τέθηκε στο Δικαστήριο ήταν αν η επίμαχη διαδικασία καταχώρησης, η οποία επέβαλλε υποχρέωση καταγραφής και των επιχειρηματιών και των προϊόντων τους σε ένα επίσημο μητρώο, συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 34. Για να μπορέσουν να περιληφθούν σε αυτό το μητρώο, οι επιχειρηματίες έπρεπε να αναλάβουν δέσμευση ότι θα συμμορφωθούν με τις τεχνικές προδιαγραφές και να λάβουν προηγουμένως τεχνική έκθεση που συνέτασσαν οι εθνικές αρχές και διοικητική πιστοποίηση η οποία ανέφερε ότι πληρούνται οι τεχνικές και λοιπές απαιτήσεις. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εν λόγω απαιτήσεις

⁴³ Βλ. υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard*, 1993, σ. I-6097, σκέψη 16.

⁴⁴ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, σ. 124.

⁴⁵ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, σ. 127.

⁴⁶ Βλ. υπόθεση C-470/93, *Mars*, 1995, σ. I-1923, και υπόθεση C-368/95, *Familiapress*, 1997, σ. I-3689, σκέψη 11.

⁴⁷ (43) Υπόθεση C-390/99, *Canal Satélite Digital*, 2002, σ. I-607, σκέψη 29· βλ. επίσης υπόθεση C-389/96, *Aher-Waggon*, 1998, σ. I-4473, σκέψη 18.

παραβίαζαν το άρθρο 34 . Επισήμανε ότι δεν ήταν δυνατό η προαναφερόμενη απαίτηση να αντιμετωπίζεται ως μορφή πώλησης εξαιτίας της υποχρέωσης να προσαρμόζονται τα προϊόντα στους εθνικούς κανόνες. Το Δικαστήριο έκρινε στις υποθέσεις⁴⁸ Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος και Επιτροπή κατά Ελλάδος⁴⁹ ότι η εθνική νομοθεσία η οποία εξαρτά την πώληση προϊόντων «bake-off»⁵⁰(με ταχεία απόψυξη και εν συνεχείᾳ αναθέρμανση ή ψύξη) από τους ίδιους όρους με τους ισχύοντες για τη μέθοδο πλήρους παρασκευής και διάθεσης στο εμπόριο του άρτου και παραδοσιακών προϊόντων αρτοποιίας παραβιάζει το άρθρο 34 . Το Δικαστήριο κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα βάσει των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας που αποσκοπούν στον καθορισμό των όρων παραγωγής των προϊόντων αρτοποιίας, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων «bake-off ». Το κύριο χαρακτηριστικό των προϊόντων «bake-off » είναι ότι παραδίδονται στα καταστήματα πώλησης μετά την ολοκλήρωση των κύριων σταδίων παρασκευής τους. Συνεπώς, η απαίτηση να διαθέτουν οι πωλητές αυτών των προϊόντων αποθήκη αλεύρων, χώρο ζυμωτηρίου ή αποθήκη στερεών καυσίμων δεν λαμβάνει υπόψη τον ειδικό χαρακτήρα αυτών των προϊόντων και επιφέρει πρόσθετο κόστος. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση αποτελεί εμπόδιο στις εισαγωγές και δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι συνιστά μορφή πώλησης. Πράγματι, το Δικαστήριο φαίνεται ότι υιοθετεί την άποψη του γενικού εισαγγελέα ο οποίος υποστηρίζει ότι επιβαλλόμενοι όροι που αποτελούν μέρος της διαδικασίας παραγωγής αφορούν τα εγγενή χαρακτηριστικά των προϊόντων⁵¹. Μια άλλη πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου η οποία θα μπορούσε να αναφερθεί εν προκειμένω είναι στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ελλάδος για τις μηχανές τυχερών παιγνιδιών⁵². Η υπόθεση αυτή αφορούσε την ελληνική νομοθεσία η οποία απαγόρευε την εγκατάσταση και λειτουργία των ηλεκτρικών, ηλεκτρομηχανικών και ηλεκτρονικών παιγνίων, συμπεριλαμβανομένων όλων των παιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, σε κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο εκτός των καζίνων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο επίμαχος

⁴⁸ Βλ. υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour- Μαρινόπουλος, 2006, σ. I-8135, σκέψη 18.

⁴⁹ Υπόθεση C-82/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σ. I-93 , σκέψη 11

⁵⁰ Βλ. υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour- Μαρινόπουλος, 2006, σ. I-8135, σκέψη 18.

⁵¹ Προτάσεις γενικού εισαγγελέα Poiates Maduro, σημείο 16.

⁵² Υπόθεση C-65/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σ17.

ελληνικός νόμος πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά παραβίαση του άρθρου 34 . Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι αυτό ισχύει μολονότι ο νόμος δεν απαγορεύει την εισαγωγή των εν λόγω προϊόντων ή τη διάθεσή τους στην αγορά⁵³. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι από τότε που τέθηκε σε ισχύ ο νόμος μειώθηκε ο όγκος των εισαγωγών παρόμοιων μηχανών από τα άλλα κράτη μέλη. Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι η εισαγωγή μηχανών τυχερών παιγνιδιών διακόπηκε, όταν τέθηκε σε εφαρμογή η απαγόρευση. Αυτή η τελευταία παρατήρηση του Δικαστηρίου θα μπορούσε να αποτελέσει καθοριστικό στοιχείο για να κριθεί αν ένα μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 . Στον κατάλογο των μορφών πώλησης το Δικαστήριο περιλαμβάνει μέτρα που αφορούν τους όρους και τις μεθόδους διάθεσης στην αγορά⁵⁴, μέτρα που αφορούν τον χρόνο πώλησης των αγαθών⁵⁵, τον τόπο πώλησης των αγαθών ή θέτουν περιορισμούς για το ποιος μπορεί να πωλεί τα αγαθά⁵⁶ και μέτρα που αφορούν τον έλεγχο των τιμών⁵⁷. Επιπλέον, ορισμένες διαδικασίες/υποχρεώσεις που δεν αφορούν το προϊόν ή τη συσκευασία του θα μπορούσαν να θεωρηθούν μορφές πώλησης, όπως αναλύεται στην απόφαση στην υπόθεση Sapod Audic⁵⁸. Το εθνικό μέτρο που εξετάζεται στην υπόθεση Sapod Audic προέβλεπε ότι κάθε παραγωγός ή εισαγωγέας έπρεπε να συνεισφέρει ή να αναλάβει τη διάθεση όλων των αποβλήτων της συσκευασίας τους. Το Δικαστήριο εξέτασε τη συμβατότητα αυτού του μέτρου με το άρθρο 34 μόνο στην περίπτωση που αυτό θα επέβαλε «γενική υποχρέωση προσδιορισμού της ταυτότητας των συσκευασιών τις οποίες αναλαμβάνει μια εγκεκριμένη επιχείρηση για τη διάθεσή των»⁵⁹. Βάσει αυτής της ερμηνείας, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η υποχρέωση την οποία συνεπάγεται αυτή η διάταξη δεν αφορά αυτή καθαυτή το προϊόν ή τη συσκευασία του και, συνεπώς, δεν

⁵³ Υπόθεση C-65/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σκέψη 21..

⁵⁴ Βλ. υπόθεση C-412/93, Leclerc-Siplec, 1995, σ. I-179, σκέψη 22, και υπόθεση C-6/98, ARD, 1999, σ. I-7599, σκέψη 46.

⁵⁵ Υποθέσεις C-401/92 και C-402/92, Tankstation 't Heukske και Boermans (1994), υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, Punto Casa και PPV (1994), υποθέσεις C-418/93 έως C-421/93, C-460/93 έως C-462/93, C-464/93, C-9/94 έως C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, Semeraro Casa Uno (1996)

⁵⁶ Βλ. υπόθεση C-391/92, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 1995, σ. I-1621, σκέψη 15·Βλ. υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, Punto Casa και PPV, 1994, σ. I-2355.

⁵⁷ (53) Βλ. υπόθεση C-63/94, Belgapom, 1995, σ. I-2467.

⁵⁸ (54) Υπόθεση C-159/00, Sapod, 2002, σ. I-5031.

⁵⁹ Υπόθεση C-159/00, Sapod, 2002, σ. I-5031.

αφορά κανόνα σχετικά με τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν τα εμπορεύματα, όπως είναι εκείνες που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με την επισήμανσή τους ή με τη συσκευασία τους»⁶⁰. Με βάση τα ανωτέρω, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η διάταξη αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως ρύθμιση πώλησης. Μέτρα που αφορούν τον περιορισμό της διαφήμισης είναι ελαφρώς περιπλοκότερα. Ο σημαντικός ρόλος της διαφήμισης που επιτρέπει σε ένα προϊόν ενός κράτους μέλους να διεισδύσει σε μια νέα αγορά ενός άλλου κράτους μέλους έχει αναγνωριστεί από τους γενικούς εισαγγελείς⁶¹ και από το Δικαστήριο⁶². Από την απόφαση Keck και Mithouard το Δικαστήριο αντιμετωπίζει τους περιορισμούς της διαφήμισης ως μορφή πώλησης⁶³. Αξίζει να επισημανθεί ότι, σε ορισμένες υποθέσεις, το Δικαστήριο φαίνεται όπι συνδέει το πεδίο της απαγόρευσης της διαφήμισης με την εφαρμογή διακρίσεων. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι «μια απόλυτη απαγόρευση της διαφημίσεως που αφορά τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος»⁶⁴ είναι ικανή να δυσχεράνει την πρόσβαση στην αγορά νέων προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών περισσότερο απ' ό,τι των εγχωρίων με τα οποία ο καταναλωτής είναι περισσότερο εξοικειωμένος⁶⁵. Ανακεφαλαιώνοντας, κατά το Δικαστήριο, οι μορφές πώλησης συνιστούν μέτρα που συνδέονται με τη διάθεση ενός προϊόντος στην αγορά παρά με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος⁶⁶. Εντούτοις, το Δικαστήριο έπρεπε να αξιολογήσει την απλουστευτική

⁶⁰ (54) *Υπόθεση C-159/00, Sapod*, 2002, σ. I-5031

⁶¹ Βλ. υποθέσεις C-401/92 και C-402/92, *Tankstation 't Heukske και Boermans*, 1994, σ. I-2199, σκέψη 14. Βλ. υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, *Punto Casa και PPV*, 1994, σ. I-2355, και Βλ. υποθέσεις C-418/93 έως C-421/93, C-460/93 έως C-462/93, C-464/93, C-9/94 έως C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, *Semeraro Casa Uno κ.λπ.*, 1996, σ. I-2975, σκέψεις 9 έως 11, 14 και 15, 23 και 24.

⁶² Βλ. υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, 1997, σ. I-3843.

⁶³ (59) Βλ. υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, 1995, σ. I-179. Βλ. υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, 1997, σ. I-3843.

Βλ. υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, 2001, σ. I-1795. υπόθεση C-292/92, *Hünermund κ.λπ.*, 1993, σ. I-6787.

⁶⁴ *Υπόθεση C-239/02, Douwe Egberts*, 2004, σ. I-7007, σκέψη 53.

⁶⁵ Βλ. υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, 2003, σ. I-14887, σκέψη 74, και υπόθεση C-254/98, *TK-Heimdienst*, 2000, σ. I-151, σκέψη 26.

⁶⁶ Βλ. υπόθεση C-71/02, *Karner*, 2004, σ. I-3025 (απαγόρευση διαφημιστικών αναφορών στην εμπορική προέλευση εμπορευμάτων προερχομένων από πτώχευση). υπόθεση C-441/04, *A-Punkt Schmuckhandel*, 2006, σ. I-2093 (πωλήσεις κατ' οίκον), και επίσης παρόμοια αιτιολόγηση στην υπόθεση C-20/03, *Burmanjer κ.λπ.*, 2005, σ. I-4133..

διάκριση που καθιερώθηκε με την απόφαση Keck και Mithouard⁶⁷. Κατά συνέπεια, ορισμένοι κανόνες που φαινομενικά εμπίπτουν στην κατηγορία των μορφών πώλησης εξετάζονται ως κανόνες που αφορούν τα προϊόντα. Αντιστρόφως, διατάξεις που αφορούν τη συσκευασία των προϊόντων, τις οποίες η απόφαση Keck et Mithouard κατέταξε εκ πρώτης όψεως στις διατάξεις που αφορούν τα προϊόντα, χαρακτηρίστηκαν μετά την εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης περίπτωσης ως μορφές πώλησης⁶⁸. Πράγματι, με αυτές τις εκτιμήσεις, το Δικαστήριο επιδεικνύει πραγματισμό σε αυτό τον τομέα. Τέλος, στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας⁶⁹ το Δικαστήριο επισήμανε ότι η νομολογία σχετικά με το άρθρο 34 απηχεί την υποχρέωση τήρησης τριών αρχών: α) της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων, β) της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και γ) της αρχής της διασφάλισης της ελεύθερης πρόσβασης των κοινοτικών προϊόντων στις εθνικές αγορές. Στη σκέψη 35 έδωσε την κλασική εξήγηση όσον αφορά την υπόθεση Cassis de Dijon και στη σκέψη 36 έδωσε την κλασική εξήγηση όσον αφορά την υπόθεση Keck και Mithouard. Στη σκέψη 37 ανέφερε: «Κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηρίζονται ως μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου [34] τα μέτρα κράτους μέλους τα οποία σκοπούν ή έχουν ως αποτέλεσμα τη δυσμενέστερη μεταχείριση των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη, καθώς και τα διαλαμβανόμενα στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως μέτρα. Υπάγεται επίσης στην κατηγορία αυτή κάθε άλλο μέτρο που παρακωλύει την πρόσβαση στην αγορά κράτους μέλους των προϊόντων καταγωγής άλλων κρατών μελών» Απομένει να εξεταστεί εάν η εν λόγω απόφαση διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34, και, εάν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις.

Υπόθεση 249/81

⁶⁷ Προτάσεις γενικού εισαγγελέα στις συνεδρικασθείσες υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος (2006, σ. I-8135, σκέψεις 27 έως 29).

⁶⁸ Υπόθεση C-416/00, Morellato, 2003, σ. I-9343, σκέψη 36 (ο γενικός εισαγγελέας Poiates Maduro αναφέρει ότι η απαίτηση προσαρμογής του προϊόντος επιβλήθηκε μόνο στο τελευταίο στάδιο της εμπορίας του προϊόντος. Ως εκ τούτου, δεν υπήρχε θέμα πρόσβασης του εισαγόμενου προϊόντος στην εθνική αγορά).

⁶⁹ Υπόθεση C-110/05, Επιτροπή κατά Ιταλίας, 2009, σ. I-519.

Η συγκεκριμένη υπόθεση είχε ως αντικείμενο να αναγνωρισθεί ότι η Ιρλανδία, λαμβάνοντας μέτρα για την προώθηση των ιρλανδικών προϊόντων στο έδαφός της , παρέβη τις υποχρεώσεις πού υπείχε εκ του άρθρου 30 τής συνθήκης ΕΟΚ.

Η υπόθεση είχε ως αφορμή την εκστρατεία της Ιρλανδικής κυβέρνησης που είχε ως σύνθημα «Αγοράζετε ιρλανδικά προϊόντα» («Buy Irish»), θέτοντας σε εφαρμογή ένα τριετές πρόγραμμα για την προώθηση των ιρλανδικών προϊόντων . Η εκστρατεία άρχισε στις 18 Ιανουαρίου 1978 , με λόγο του Ιρλανδού υπουργού βιομηχανίας , εμπορίου και ενεργείας . Με την ευκαιρία αυτή , ο υπουργός δήλωσε ότι σκοπός τής εκστρατείας ήταν «η υποκατάσταση των εισαγωγών από ιρλανδικά προϊόντα μέχρι ποσοστού 3 % τού συνόλου των δαπανών καταναλώσεως» , η δε εκστρατεία αποτελεί «ένα σύνολο προσεκτικά μελετημένων πρωτοβουλιών πού απαρτίζονται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα προωθήσεως των ιρλανδικών προϊόντων , με ειδικές προτάσεις προς τους παραγωγούς , διανομείς και καταναλωτές» .

Σύμφωνα με τις δηλώσεις αυτές , η ιρλανδική κυβέρνηση έλαβε και συνέχισε να λαμβάνει σειρά μέτρων για την προώθηση των ιρλανδικών προϊόντων όπως τα ακόλουθα α) η οργάνωση υπηρεσίας δωρεάν παροχής πληροφοριών στους καταναλωτές πού επιθυμούν να γνωρίσουν ποιά από τα προϊόντα ορισμένης κατηγορίας είναι ιρλανδικής κατασκευής και πού διατίθενται («Shoplink-Service»).

β)η παροχή διευκολύνσεων διενεργείας εκθέσεων , με σκοπό να εκτίθενται μόνο ιρλανδικά προϊόντα , σε ένα μεγάλο κέντρο εκθέσεων στο Δουβλίνο , το οποίο διαχειρίζεται το Irish Goods Council πού φέρεται ως ιρλανδική δημοσία αρχή·

γ)η ενθάρρυνση τής χρήσεως τού συμβόλου «εγγυημένο ιρλανδικό προϊόν» («Guaranteed Irish») για τα προϊόντα ιρλανδικής κατασκευής και η παράλληλη οργάνωση εκ μέρους τού Irish Goods Council ενός ειδικού συστήματος διερευνήσεως παραπόνων που αφορούσαν προϊόντα φέροντα αυτό το συμβολικό γνώρισμα·

δ)η οργάνωση από το Irish Goods Council μεγάλης διαφημιστικής εκστρατείας υπέρ των ιρλανδικών προϊόντων , ιδίως με την δημοσίευση και διανομή από τον οργανισμό αυτό φυλλαδίων πού παροτρύνουν τους καταναλωτές να αγοράζουν μόνον εγχώρια προϊόντα .

Το δικαστήριο έκρινε ότι η Ιρλανδία , διά τής οργανώσεως εκστρατείας για την προώθηση τής πωλήσεως και τής αγοράς ιρλανδικών προϊόντων στο έδαφός της , παρέβη τις υποχρεώσεις πού υπέχει εκ τής συνθήκης και ειδικότερα το άρθρο 30 (νέο άρθρο 34)

Κρίθηκε ότι αυτή καθαυτή η εκστρατεία δεν δύναται να διαφύγει των απαγορεύσεων του άρθρου 30 και ότι δεν μπορεί να εφαρμοσθεί εξαίρεση βασιζόμενη στα άρθρα 92 και 93 τής συνθήκης. Η άποψη αυτή βασίζεται στο ότι τα άρθρα 92/93 μπορούν να εφαρμοσθούν επί τού τρόπου χρηματοδοτήσεως μιας εκστρατείας αλλά δεν παρέχουν νομιμοποιητική βάση για το περιεχόμενο οποιασδήποτε εκστρατείας.

Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, αποφασίστηκε ότι πρέπει να θεωρηθεί ως μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς η εφαρμογή ενός προγράμματος , πού έχει καταρτισθεί από την κυβέρνηση ενός κράτους μέλους , αφορά το σύνολο τής εθνικής οικονομίας και έχει σκοπό να ελέγχει την ροή του ενδοκοινοτικού εμπορίου διά τής προωθήσεως τής αγοράς εγχωρίων προϊόντων μέσω μιας επί εθνικής κλίμακας διαφημιστικής εκστρατείας και τής οργανώσεως ειδικών διαδικασιών πού εφαρμόζονται μόνο επί εθνικών προϊόντων , εφόσον οι ενέργειες αυτές στο σύνολό τους δύνανται να αποδοθούν στην κυβέρνηση και εκτελούνται οργανωμένα εφ' ολοκλήρου τού εθνικού εδάφους .Κρίθηκε ότι μιας τέτοια πρακτική δεν διαφεύγει των απαγορεύσεων τού άρθρου 30 τής συνθήκης εκ μόνου τού γεγονότος ότι δεν στηρίζεται επί αποφάσεων πού έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για τις επιχειρήσεις . Πράγματι , ακόμη και πράξεις τής κυβερνήσεως ενός κράτους μέλους , στερούμενες δεσμευτικού χαρακτήρα, δύνανται να επηρεάσουν την συμπεριφορά εμπόρων και καταναλωτών εντός τού εν λόγω κράτους και να έχουν έτσι ως αποτέλεσμα την ματαίωση των σκοπών τής Κοινότητος , όπως εκτίθενται στο άρθρο 2 και αναπτύσσονται στο άρθρο 3 τής συνθήκης .

ΥΠΟΘΕΣΗ 227/2006

Η συγκεκριμένη υπόθεση είχε ως αντικείμενο να αναγνωρισθεί ότι το Βέλγιο λαμβάνοντας μέτρα για την προώθηση των Βελγικών προϊόντων στο έδαφός του, παρέβη τις υποχρεώσεις πού υπέχει εκ του άρθρου 34.

Η υπόθεση είχε ως αφορμή την Εθνική ρύθμιση που επέβαλλε στους επιχειρηματίες που επιθυμούν να εμπορεύονται στο Βέλγιο προϊόντα δομικών κατασκευών που παράγονται και/ή κυκλοφορούν νομίμως σε άλλο κράτος μέλος την *de facto* υποχρέωση να αποκτούν βελγικά σήματα πιστότητας για τη διάθεση των προϊόντων αυτών στην αγορά του Βελγίου.

Το δικαστήριο αποφάσισε ότι το Βέλγιο, ωθώντας τους επιχειρηματίες που επιθυμούν να εμπορεύονται στο Βέλγιο προϊόντα δομικών κατασκευών που παράγονται και/ή κυκλοφορούν νομίμως σε άλλο κράτος μέλος να αποκτούν βελγικά σήματα πιστότητας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ

Μία διοικητική πρακτική μπορεί να ισοδυναμεί με απαγορευμένο εμπόδιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, υπό τον όρο ότι η πρακτική αυτή είναι αρκούντως πάγια και γενικευμένη⁷⁰. Δεδομένων των υποχρεώσεων των κρατών μελών βάσει του άρθρου 4 παράγραφος 3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (πρώην άρθρο 10 ΕΚ), το οποίο απαιτεί από αυτά να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίζει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθήκη και από το *eff et utile* (πρακτική αποτελεσματικότητα) του δικαίου της ΕΕ, παράβαση του άρθρου 34 ενδέχεται, υπό ορισμένες περιστάσεις, να είναι και η αδράνεια ενός κράτους μέλους, όταν δηλαδή ένα κράτος μέλος δεν λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα για να αντιμετωπίσει τα εμπόδια της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

Το συγκεκριμένο εμπόδιο μπορεί επίσης να προέρχεται από τη δράση ιδιωτών. Στην υπόθεση C-265/95, η Γαλλία κρίθηκε υπεύθυνη για ενέργειες Γάλλων γεωργών που προσπαθούσαν να εμποδίσουν την εισαγωγή γεωργικών προϊόντων από γειτονικά κράτη μέλη παρακωλύοντας τη μεταφορά τους από φορτηγά ή/και καταστρέφοντας το φορτίο τους. Το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές δεν επενέβησαν για να αποτρέψουν αυτές τις πράξεις κρίθηκε ως παραβίαση του άρθρου 34, διότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στην

⁷⁰ Υπόθεση 21/84, *Επιτροπή* κατά *Γαλλίας* (1985, σ. 1355· υπόθεση C-387/99, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας* (2004) σ.I-3751, υπόθεση C-88/07, *Επιτροπή* κατά *Ισπανίας* (2009), σκέψη

επικράτειά τους με το να λαμβάνουν τα αναγκαία και κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε περιορισμό του εμπορίου που οφείλεται σε πράξεις ιδιωτών⁷¹.

Επιπλέον, το άρθρο 34 μπορεί να δημιουργεί υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος. Η υποχρέωση αυτή παραβιάζεται όταν ένα κράτος μέλος δεν επιτυγχάνει τους στόχους εξαιτίας της αδράνειάς του ή λόγω ανεπαρκούς δράσης. Στην υπόθεση C-309/02 σχετικά με ένα σύστημα υποχρεωτικής παραλαβής επιστρεφόμενων κενών συσκευασιών αναψυκτικών στη Γερμανία, το Δικαστήριο έκρινε ότι, για να θεωρηθεί ότι το σύστημα παρακράτησης ποσού έναντι επιστροφής συσκευασιών συμμορφώνεται με τη νομοθεσία, έπρεπε να υπάρχει ένα λειτουργικό σύστημα στο οποίο θα μπορούσε πράγματι να συμμετάσχει κάθε επιχείρηση παραγωγής ή διανομής. Ακόμη και αν το κράτος μέλος μπορεί να μεταβιβάσει τη μέριμνα της εφαρμογής του συστήματος παραλαβής των κενών συσκευασιών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, το κράτος αυτό είναι υπεύθυνο για την επίτευξη ή τη μη επίτευξη αποτελέσματος⁷².

3.3. Εξαίρεση από τον κανόνα De minimis

Δεν υφίσταται αρχή de minimis σε σχέση με τα άρθρα που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Κατά πάγια νομολογία, ένα εθνικό μέτρο δεν εξαιρείται από το πεδίο της απαγόρευσης των άρθρων 34 και 35 απλώς και μόνο επειδή το πρόσκομμα που δημιουργεί είναι ελαφρύ και διότι τα σχετικά προϊόντα θα μπορούσαν να διατεθούν στην αγορά με άλλους τρόπους⁷³. Κατά συνέπεια, ένα κρατικό μέτρο μπορεί να συνιστά παράνομο μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος ακόμη και αν:

- έχει σχετικά μικρή οικονομική σημασία·
- η γεωγραφική εφαρμογή του περιορίζεται μόνο σε ένα πολύ μικρό τμήμα του εθνικού εδάφους⁷⁴

⁷¹ Υπόθεση C-265/95, *Επιπροπή* κατά *Γαλλίας* (1997), υπόθεση C-112/00, *Schmidberger* (2003) σκέψη 11. I-1112

⁷² Υπόθεση C-309/02, *Radlberger Getrankegesellschaft* και *S. Spitz* (2004), σ. I-1032

⁷³ Βλ. υποθέσεις 177/82 και 178/82, *Van de Haar* (1984), υπόθεση 269/83, *Επιπροπή* κατά *Γαλλίας* (1985), υπόθεση 103/84, *Επιπροπή* κατά *Ιταλίας* (1986) σ. I-1353

⁷⁴ Υπόθεση C-67/97, *Bluhme* (1998) σ. I-8033.

- επηρεάζει μόνο μικρό αριθμό εισαγωγών/ εξαγωγών ή επιχειρήσεων. Ορισμένοι εθνικοί κανόνες κρίθηκε ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34, εάν η περιοριστική επίπτωσή τους στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών δεν έχει αποδειχθεί και είναι έμμεση⁷⁵. Εντούτοις, αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί αναφορά του κανόνα de minimis

3. 4 Υποχρέωση εφαρμογής των διατάξεων

Η υποχρέωση τήρησης των διατάξεων του άρθρου 34 εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και, σε ορισμένες περιπτώσεις, εφαρμόζεται και σε ευρωπαϊκά εδάφη για τις εξωτερικές σχέσεις των οποίων είναι υπεύθυνο ένα κράτος μέλος, καθώς και στα εξαρτώμενα ή συνδεδεμένα με ένα κράτος μέλος υπερπόντια εδάφη. Όσον αφορά ορισμένες από τις τρίτες χώρες, οι συναλλαγές αγαθών ανάμεσα σε αυτές τις χώρες και τα κράτη μέλη της ΕΕ διέπονται από τις διατάξεις ειδικών συμφωνιών και όχι από τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Παραδείγματος χάριν, τα προϊόντα παραγωγής Ισλανδίας, Λιχτενστάιν και Νορβηγίας μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην ΕΕ βάσει του άρθρου 11 της Συμφωνίας ΕΟΧ και τα βιομηχανικά προϊόντα καταγωγής Τουρκίας μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην ΕΕ βάσει των άρθρων 5 έως 7 της απόφασης 1/95 του Συμβουλίου Συνδέσεως ΕΚ–Τουρκίας κατά το τελικό στάδιο της τελωνειακής ένωσης⁷⁶.

⁷⁵ Υπόθεση C-69/88, Krantz (1990) σ. I-583, υπόθεση C-93/92, CMC Motorradcenter (1993) σ. I-5009, υπόθεση C-379/92, Peralta (1994) σ. I-3453, υπόθεση C-44/98, BASF (1999) Σ.I-6269 , υπόθεση C-20/03, Burmanjer κ.λπ. (2005) Σ.I-4133

⁷⁶ EE L 35/13.2.1996

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Εξαιρέσεις και δικαιολόγηση των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος

Το άρθρο 36 απαριθμεί τους λόγους τους οποίους θα μπορούσαν να επικαλεστούν τα κράτη μέλη για να δικαιολογήσουν τα εθνικά μέτρα που εμποδίζουν το διασυνοριακό εμπόριο: «*Oι διατάξεις των άρθρων [34] και [35] δεν αντιτίθενται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς εισαγωγών, εξαγωγών ή διαμετακομίσεων που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας ηθικής, δημόσιας τάξης, δημοσίας ασφαλείας, προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και των ζώων ή προφυλάξεως των φυτών, προστασίας των εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία, ή προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας».* Η νομολογία του Δικαστηρίου προβλέπει επίσης συμπληρωματικές επιτακτικές ανάγκες (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος) τις οποίες μπορούν επίσης να επικαλεστούν τα κράτη μέλη για να δικαιολογήσουν τη λήψη εθνικών μέτρων. Το Δικαστήριο ερμηνεύει συσταλτικά τον κατάλογο των εξαιρέσεων του άρθρου 36 που όλες αφορούν συμφέροντα μη οικονομικού χαρακτήρα⁷⁷. Ακόμη, κάθε μέτρο πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας. Το βάρος της απόδειξης κατά την αξιολόγηση των μέτρων που λαμβάνονται σύμφωνα με το άρθρο 36 βαρύνει τα κράτη μέλη⁷⁸, αλλά, όταν ένα κράτος μέλος παρέχει πειστικές δικαιολογίες, τότε η Επιτροπή είναι αυτή που οφείλει να αποδείξει ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί δεν είναι τα κατάλληλα στη συγκεκριμένη περίπτωση⁷⁹. Δεν είναι δυνατόν να γίνεται επίκληση του άρθρου 36 για να δικαιολογηθούν παρεκκλίσεις από την εναρμονισμένη νομοθεσία της ΕΕ⁸⁰. Όταν, όμως, δεν υφίσταται εναρμόνιση σε επίπεδο ΕΕ, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίσουν τα δικά τους επίπεδα προστασίας. Στην περίπτωση της μερικής εναρμόνισης, η ίδια η εναρμονισμένη νομοθεσία πολύ συχνά επιτρέπει ρητά στα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή ακόμη και να λάβουν αυστηρότερα μέτρα, υπό την προϋπόθεση ότι είναι συμβατά με τη Συνθήκη. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το Δικαστήριο οφείλει να αξιολογεί τις εν λόγω διατάξεις βάσει του άρθρου 36. Ακόμη

⁷⁷ Υπόθεση 121/85, *Conegate*, Συλλογή 1986, σ. 1007· υπόθεση 34/79, *Henn and Darby*, Συλλογή 1979/II, σ. 781

⁷⁸ Υπόθεση 251/78, *Denkavit Futtermittel*, Συλλογή 1979/II, σ. 619

⁷⁹ Υπόθεση C-55/99, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2000, σ. I-11499.

⁸⁰ Υπόθεση C-473/98, *Toolex*, Συλλογή 2000, σ. I-5681· υπόθεση 5/77, *Tedeschi* κατά *Denkavit*, Συλλογή 1977, σ. 1555

και όταν ένα μέτρο δικαιολογείται βάσει μιας από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 36 εξαιρέσεις, δεν πρέπει να «*αποτελεί μέσο αυθαίρετης διάκρισης ή καλυμμένου περιορισμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών*». Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 36 έχει στόχο να αποτρέψει τις καταχρήσεις εκ μέρους των κρατών μελών. Όπως αναφέρει το Δικαστήριο, «*η λειτουργία του δεύτερου εδαφίου του άρθρου [36] είναι να αποτρέπει την εκτροπή των περιορισμάτων του εμπορίου από τον πραγματικό σκοπό τους βάσει των δικαιολογιών που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο για να χρησιμοποιούνται με τρόπο που δημιουργεί διακρίσεις σε βάρος εμπορευμάτων καταγωγής άλλων κρατών μελών ή για την έμμεση προστασία ορισμένων εθνικών προϊόντων⁸¹*», δηλαδή τη λήψη προστατευτικών μέτρων.

4. 1 Εξαιρέσεις για λόγους ηθικής, τάξεως και ασφάλειας

Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να απαγορεύσουν τη διάθεση ενός προϊόντος για λόγους ηθικής. Αν και υπάγεται στην αρμοδιότητα του κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τα πρότυπα βάσει των οποίων τα αγαθά συμμορφώνονται με τις εθνικές διατάξεις σχετικά με την ηθική, αυτή η διακριτική ευχέρεια πρέπει να ασκείται σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ. Παραδείγματος χάριν, κάθε απαγόρευση των εισαγωγών προϊόντων η εμπορία των οποίων περιορίζεται, αλλά δεν απαγορεύεται, συνιστά διακριτική μεταχείριση και παραβίαση των διατάξεων περί «ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων». Οι περισσότερες περιπτώσεις στις οποίες το Δικαστήριο έχει αποδεχθεί άμεσα την αιτιολογία περί δημόσιας ηθικής αφορούσαν άσεμνα και ανάρμοστα προϊόντα, ενώ σε άλλες περιπτώσεις κατά τις οποίες γινόταν επίσης επίκληση λόγων δημόσιας ηθικής διαπιστώθηκαν άλλες συναφείς αιτιολογήσεις [δημόσιο συμφέρον σε περιπτώσεις τυχερών παιγνιδιών, προστασία ανηλίκων στην περίπτωση σήμανσης βιντεοταινιών και DVD]⁸². Η δικαιολόγηση για λόγους δημοσίας τάξης ερμηνεύεται από το Δικαστήριο με **εξαιρετικά** συσταλτικό τρόπο και σπάνια έχει γίνει δεκτή ως

⁸¹ Υπόθεση 34/79, *Henn και Darby*, 1979, υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, *Aragonesa de Publicidad Exterior και Pluvia*, 1991 σελ. I-1098

⁸² Υπόθεση 121/85, *Conegate*, 1986, σ. 1007· υπόθεση 34/79, *Henn and Darby*, 1979/II, σ. 781.

αιτία για παρέκκλιση βάσει του άρθρου 36. Κατά την άποψη της υποφαινόμενης αυτή η συσταλτική ερμηνεία δεν είναι εύλογη σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 36, παρότι πρόκειται για ζήτημα δημοσίου συμφέροντος. Παραδείγματος χάριν, δεν θα γίνει αποδεκτή, εάν υπάρχει πρόθεση να λειτουργήσει ως γενική ρήτρα διασφάλισης ή απλά να εξυπηρετήσει σκοπούς προστατευτικής οικονομικής πολιτικής. Σε περίπτωση που θα ήταν δυνατή η εφαρμογή μιας εναλλακτικής προς το άρθρο 36 εξαίρεσης, το Δικαστήριο έχει την τάση να χρησιμοποιεί αυτή την εναλλακτική δικαιολογία ή τη δικαιολογία για λόγους δημόσιας τάξης σε συνδυασμό με άλλες πιθανές δικαιολογίες⁸³. Η δικαιολογία της δημόσιας τάξης από μόνη της έγινε δεκτή σε μία έκτακτη περίπτωση, κατά την οποία ένα κράτος μέλος περιόριζε την εισαγωγή και την εξαγωγή χρυσών συλλεκτικών νομισμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτό δικαιολογούνταν για λόγους δημόσιας τάξης, διότι πήγαζε από την ανάγκη προστασίας του δικαιώματος κοπής κερμάτων, το οποίο κατά παράδοση θεωρείται ότι αποτελεί θεμελιώδες συμφέρον του κράτους⁸⁴. Η δικαιολογία της δημόσιας ασφάλειας προβάλλεται σε έναν συγκεκριμένο τομέα, την αγορά ενέργειας της ΕΕ, αλλά η απόφαση πρέπει να περιορίζεται στα ακριβή γεγονότα και δεν τυγχάνει ευρείας εφαρμογής. Σε μια τέτοια περίπτωση, ένα κράτος μέλος έδωσε εντολή στους εισαγωγείς πετρελαίου να αγοράσουν το 35 % των αναγκών τους σε πετρέλαιο από μια εθνική πετρελαική εταιρία σε τιμές που καθόριζε η κυβέρνηση⁸⁵. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το μέτρο αυτό ήταν καθαρά προστατευτικό και συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 34. Κρίθηκε, ωστόσο, ότι δικαιολογείται για λόγους δημόσιας ασφάλειας, δηλαδή για τη διατήρηση ενός βιώσιμου διυλιστηρίου που θα ικανοποιεί τις ανάγκες εφοδιασμού σε περιόδους κρίσης. Το Δικαστήριο έχει δεχτεί επίσης την αιτιολογία για λόγους δημόσιας ασφάλειας σε περιπτώσεις που αφορούν το εμπόριο στρατηγικά ευαίσθητων αγαθών όπως το πόσιμο νερό ή οι ταχυδρομικές υπηρεσίες,⁸⁶ και αγαθών διπλής χρήσης⁸⁷, όπως «...ο κίνδυνος σοβαρής διαταραχής των εξωτερικών σχέσεων ή της ειρηνικής συνύπαρξης των εθνών μπορεί να επηρεάσει την ασφάλεια

⁸³ Υπόθεση C-275/92, *Schindler*, 1994, σ. I-1039, σκέψη 58 και παρατιθέμενη νομολογία, και υπόθεση C-124/97, *Läägrä k.lpi.*, 1999, σ. I-6067, σκέψη 33.

⁸⁴ Υπόθεση C-244/06, *Dynamic Medien*, 2008, σ. I-505.

⁸⁵ Υπόθεση C-434/04, *Ahokainen και Leppik*, Συλλογή 2006, σ. I-9171.

⁸⁶ Υπόθεση 7/78, *Thompson*, 1978, σ. 681.

⁸⁷ Υπόθεση 72/83, *Campus Oil*, 1984, σ. 2727.

ενός κράτους μέλουν». Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο ανέφερε ότι το πεδίο του άρθρου 36 καλύπτει τόσο την εσωτερική ασφάλεια (π.χ. εξιχνίαση εγκλήματος και πρόληψη και έλεγχος της παράνομης διακίνησης) όσο και την εξωτερική ασφάλεια⁸⁸.

4. 2 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας της Υγείας

Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι «η υγεία και η ζωή των ανθρώπων υπερισχύουν των περιουσιακών στοιχείων ή συμφερόντων τα οποία προστατεύονται από το άρθρο [36] και υπόκειται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντός των ορίων που επιβάλλει η Συνθήκη, να αποφασίζουν το βαθμό της προστασίας που προτίθενται να διασφαλίσουν, και ιδίως την αυστηρότητα των ελέγχων που πρέπει να διενεργούνται⁸⁹». Στην ίδια απόφαση, το Δικαστήριο ανέφερε ότι εθνικοί κανόνες ή πρακτικές δεν εμπίπτουν στην εξαίρεση του άρθρου 36, εάν η υγεία και η ζωή των ανθρώπων μπορούν να προστατευθούν εξίσου αποτελεσματικά με τη λήψη μέτρων τα οποία δεν περιορίζουν σε τέτοιο βαθμό το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ. Η προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών είναι η δικαιολογία που χρησιμοποιούν κατά κόρο τα κράτη μέλη στην προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν τα εμπόδια της ελεύθερης διακίνησης εμπορευμάτων. Αν και υπάρχει εκτενέστατη νομολογία του Δικαστηρίου σε αυτό τον τομέα, πρέπει να τηρούνται ορισμένοι βασικοί κανόνες: δεν είναι δυνατό να γίνεται επίκληση της προστασίας της υγείας, εάν ο πραγματικός σκοπός του μέτρου είναι η προστασία της εγχώριας αγοράς, ακόμη και αν λόγω έλλειψης εναρμόνισης το κράτος μέλος είναι αρμόδιο να αποφασίζει για το επίπεδο της προστασίας. Δηλαδή η έλλειψη εναρμόνισης δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως πρόφαση. τα μέτρα που λαμβάνονται πρέπει να είναι αναλογικά, δηλαδή να περιορίζονται στο επίπεδο που είναι απαραίτητο για να επιτευχθεί ο νόμιμος στόχος της προστασίας της δημόσιας υγείας. Επιπλέον, τα εν λόγω μέτρα πρέπει να είναι επαρκώς τεκμηριωμένα, παρέχοντας τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, τα δεδομένα (τεχνικά, επιστημονικά, στατιστικά, διατροφικά) και όλα τα άλλα συναφή στοιχεία⁹⁰.

⁸⁸ Υπόθεση C-367/89, Richardt, 1991, σ. I-4621.

⁸⁹ Υπόθεση C-83/94, Leifer, 1995, σ. I-3231· υπόθεση C-70/94, Werner, 1995, σ. I-3189.

⁹⁰ Υπόθεση C-367/89, Richardt, 1991, σ. I-4621.

4.3. Η εφαρμογή της «αρχής της πρόληψης»

Η αρχή της πρόληψης χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Δικαστήριο στην υπόθεση National Farmers Union⁹¹, αν και υπήρχε έμμεσα και σε προηγούμενη νομολογία. Το Δικαστήριο ανέφερε: «Οσάκις υφίστανται αμφιβολίες ως προς τη συνδρομή ή τη σημασία κινδύνων για την υγεία των ατόμων, τα κοινοτικά όργανα μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας, χωρίς να οφείλουν να αναμένουν να αποδειχθεί πλήρως το υπαρκτό και η σοβαρότητα των εν λόγω κινδύνων⁹².» Η αρχή ορίζει τις περιστάσεις υπό τις οποίες ένας νομοθέτης, εθνικός ή κοινοτικός, μπορεί να λαμβάνει μέτρα για την προστασία των καταναλωτών έναντι κινδύνων για την υγεία, οι οποίοι, λόγω των αμφιβολιών στο παρόν στάδιο της επιστημονικής έρευνας, είναι πιθανό να συνδέονται με ένα προϊόν ή μια υπηρεσία. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα αναφέρει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να πραγματοποιούν αξιολόγηση κινδύνου πριν λάβουν προληπτικά μέτρα βάσει των άρθρων 34 και 36⁹³. Φαίνεται ότι το Δικαστήριο γενικά αρκείται στο να διαπιστώσει ότι υπάρχει πράγματι επιστημονική αμφιβολία και, εφόσον αυτό αποδειχθεί, παρέχει στα κράτη μέλη ή τα αρμόδια όργανα μεγάλη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσουν ποια μέτρα θα λάβουν⁹⁴. Τα μέτρα αυτά, ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να βασίζονται σε «καθαρά υποθετικές εκτιμήσεις⁹⁵». Δηλαδή έχουμε τη λεγόμενη «πιθανολογική πρόγνωση»⁹⁶ και εδώ. Γενικά, όταν τα κράτη μέλη επιθυμούν να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν μέτρα για την προστασία της υγείας βάσει του άρθρου 36, φέρουν και το βάρος να

⁹¹ Υπόθεση 104/75, *De Peijper*, 1976, σ. 613.

⁹² ο.π. Υπόθεση 104/75

⁹³ Υπόθεση C-270/02, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, 2004, σ. 1559· υπόθεση C-319/05, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, 2007, σ. I-9811.

⁹⁴ Υπόθεση C-157/96, *National Farmers' Union* κ.λπ., 1998, σ. 2211.

⁹⁵ Υπόθεση C-249/07, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, δεν έχει δημοσιευτεί στην η, σκέψεις 50 και 51· υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, 2004, σ. I-11375· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας*, 2003, σ. I-9693· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, 2004

⁹⁶ Πρβλ. σχετικά Λιακόπουλο, *Βιομηχανική Ιδιοκτησία*, έκδοση ε', 2000, σελ. 573.

αποδείξουν ότι η λήψη αυτών των μέτρων είναι όντως απαραίτητη⁹⁷. Αυτό ισχύει επίσης σε καταστάσεις που συνδέονται με την αρχή της πρόληψης και έχουν επιβεβαιωθεί από το Δικαστήριο σε αρκετές πρόσφατες υποθέσεις⁹⁸. Στις αποφάσεις του, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι πραγματικοί κίνδυνοι πρέπει να αποδεικνύονται με βάση τα πλέον πρόσφατα αποτελέσματα της διεθνούς επιστημονικής έρευνας. Έτσι, τα κράτη μέλη φέρουν καταρχήν το βάρος της απόδειξης ότι είναι δυνατό να ληφθούν προληπτικά μέτρα βάσει του άρθρου 36. Τα κράτη μέλη δεν οφείλουν, ωστόσο, να αποδείξουν ότι υπάρχει κατηγορηματική σχέση ανάμεσα στα υπάρχοντα στοιχεία και τον κίνδυνο· αντίθετα, αρκεί να αποδείξουν ότι ο εξεταζόμενος τομέας περιβάλλεται από επιστημονική αμφιβολία. Στη συνέχεια, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ αξιολογούν την υπόθεση που παρουσιάζουν τα κράτη μέλη⁹⁹.

4.3 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας εθνικών θησαυρών και για λοιπούς λόγους

Το καθήκον ενός κράτους μέλους να προστατεύει τους εθνικούς θησαυρούς και την κληρονομιά του μπορεί να δικαιολογεί τη λήψη μέτρων που δημιουργούν εμπόδια στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές. Ο ακριβής ορισμός του όρου «εθνικός θησαυρός» επιδέχεται πολλαπλές ερμηνείες και, μολονότι είναι σαφές ότι τα αντικείμενα αυτά πρέπει να έχουν πραγματική «καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία», υπάγεται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν ποια αντικείμενα εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία. Παρ' όλα αυτά, ένα χρήσιμο ερμηνευτικό εργαλείο θα μπορούσε να είναι η οδηγία 93/7/ EOK, η οποία ρυθμίζει τα ζητήματα επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος ενός κράτους μέλους. Αν και η οδηγία επιβεβαιώνει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να προσδιορίζουν τους εθνικούς θησαυρούς τους, οι διατάξεις της και το παράρτημα μπορούν να

⁹⁷ Βλ. υπόθεση C-132/03, *Codacons και Federconsumatori*, 2005, σ. I-4167, σκέψη 61, και υπόθεση C-236/01, *Monsanto Agricoltura Italie κ.λπ.*, 2003, σ. I-8105, σκέψη 111.

⁹⁸ Υπόθεση C-236/01, *Monsanto Agricoltura Italie κ.λπ.*, 2003, σ. I-8105, σκέψη 106· υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, 2004, σ. I-11375, σκέψη 52· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Λανίας*, 2003, σ. I-9693, σκέψη 49· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, 2004, σ. I-1277, σκέψη 56.

⁹⁹ Υπόθεση 227/82, *Van Bennekom*, 1983, υπόθεση 178/84, *Επιτροπή κατά Γερμανίας (Reinheitsgebot)*, 1987

αποτελέσουν ερμηνευτικό βοήθημα σε περίπτωση αμφιβολιών. Η οδηγία αναφέρει ότι οι εθνικοί θησαυροί μπορεί να περιλαμβάνουν:

- αντικείμενα που περιέχονται στους καταλόγους μουσείων ή σε συλλογές συντήρησης βιβλιοθηκών·
- ζωγραφικούς πίνακες και γλυπτά·
- βιβλία·
- μεταφορικά μέσα και
- αρχεία.

Με την οδηγία επιχειρείται να προσδιοριστεί ποια αντικείμενα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, με την αναφορά στο παράρτημα σε χαρακτηριστικά όπως η ιδιοκτησία, η ηλικία και η αξία του αντικειμένου, αλλά είναι σαφές ότι υπάρχουν περισσότεροι παράγοντες που θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό ενός «εθνικού θησαυρού», όπως μια αξιολόγηση του εννοιολογικού πλαισίου που να λαμβάνει υπόψη την κληρονομιά του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Γι' αυτό τον λόγο μάλλον είναι σαφές ότι το παράρτημα της εν λόγω οδηγίας «δεν έχει στόχο να ορίσει τα αντικείμενα που χαρακτηρίζονται “εθνικοί θησαυροί” κατά την έννοια του άρθρου 36, αλλά απλώς κατηγορίες αντικειμένων στα οποία θα μπορούσε να αποδοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός»¹⁰⁰. Η οδηγία 93/7/EOK θεσπίστηκε σε συνδυασμό με την κατάργηση των ελέγχων στα εθνικά σύνορα, αν και καλύπτει μόνο την επιστροφή αντικειμένων που έχουν ήδη εξαχθεί παράνομα και δεν θεσπίζει κανένα μέτρο ελέγχου για την πρόληψη αυτών των παράνομων εξαγωγών. Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 116/2009 σχετικά με τις εξαγωγές πολιτιστικών αγαθών προχωρά ένα βήμα παραπέρα επιβάλλοντας ενιαίους ελέγχους στις εξαγωγές προστατευόμενων αγαθών· αυτοί οι έλεγχοι, όμως, εφαρμόζονται μόνο στις εξαγωγές προς μη κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη επιβάλλουν διαφορετικούς περιορισμούς στις εξαγωγές αρχαίων αντικειμένων και άλλων πολιτιστικών τεχνουργημάτων και οι περιορισμοί αυτοί, καθώς και οι συναφείς διοικητικές διαδικασίες, όπως η συμπλήρωση έντυπων δηλώσεων και η προσκόμιση δικαιολογητικών εγγράφων, θεωρείται γενικά ότι δικαιολογούνται βάσει του άρθρου 36. Οι προσπάθειες των κρατών μελών να αποθαρρύνουν την εξαγωγή καλλιτεχνικών θησαυρών με την επιβολή φόρου δεν κρίθηκαν, ωστόσο, δικαιολογημένες, διότι μια τέτοια δράση

¹⁰⁰ Οδηγία 93/7/EOK

αποτελεί μέσο ισοδυνάμου ισχύος με φορολογική επιβάρυνση (άρθρο 30) για την οποία δεν είναι δυνατό να προβληθεί ως δικαιολογία το άρθρο 36.

4.4 Εξαιρέσεις για λόγους προστασίας δικαιωμάτων, σημάτων και ευρεσιτεχνιών

Οι σημαντικότεροι τύποι βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας είναι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα εμπορικά σήματα και το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Συνθήκη δεν αναφέρει ρητά την προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας, των σημάτων και των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Από τη νομολογία και μόνο συνάγονται δύο αρχές σχετικά με τη συμβατότητα της άσκησης των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας με τα άρθρα 34 έως 36. Η πρώτη αρχή είναι ότι η Συνθήκη δεν θίγει την ύπαρξη των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας που έχουν παραχωρηθεί βάσει της νομοθεσίας των κρατών μελών. Κατά συνέπεια, η εθνική νομοθεσία σχετικά με την απόκτηση, τη μεταβίβαση και τη λήξη αυτών των δικαιωμάτων είναι σύμφωνη με το δίκαιο. Η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, σε περίπτωση που οι εθνικές διατάξεις εμπεριέχουν στοιχείο διάκρισης. Η δεύτερη αρχή είναι ότι ένα δικαίωμα βιομηχανικής ιδιοκτησίας αναλόνεται όταν ένα προϊόν έχει διατεθεί νόμιμα στην αγορά ενός κράτους μέλους από τον ιδιοκτήτη του δικαιώματος ή με τη συγκατάθεσή του. Στη συνέχεια, ο ιδιοκτήτης του δικαιώματος δεν μπορεί να αντιτεθεί στην εισαγωγή του προϊόντος σε κανένα κράτος μέλος στην αγορά του οποίου είχε διατεθεί πρώτα. Αυτή η αρχή είναι γνωστή ως αρχή της ανάλωσης των δικαιωμάτων. Η αρχή αυτή δεν απαγορεύει στους κατόχους δικαιωμάτων άσκησης ή εκμίσθωσης να εισπράττουν δικαιώματα για κάθε άσκηση ή εκμίσθωση. Σήμερα, ωστόσο, και τα δύο αυτά στοιχεία καλύπτονται κυρίως από εναρμονισμένη νομοθεσία, όπως η οδηγία 89/104/EK για τα εμπορικά σήματα. Πρέπει να επισημανθεί ότι, πέρα από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα εμπορικά σήματα, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα δικαιώματα σχεδίου, η γεωγραφική ένδειξη επίσης αποτελεί βιομηχανική και εμπορική ιδιοκτησία για τους σκοπούς του άρθρου 36.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Εξέλιξη της ερμηνείας των άρθρων 34,35,36, προαγωγή του δικαίου του ανταγωνισμού και του ελεύθερου ενδοκοινοτικού εμπορίου

5.1 Δίκαιο του ανταγωνισμού

Το Δίκαιο Ανταγωνισμού είναι το σύνολο κανόνων που προσπαθεί να προστατεύσει τον ανταγωνισμό από στρεβλώσεις και περιορισμούς που του επιφέρουν πρακτικές επιχειρήσεων. Το Δίκαιο αθέμιτου ανταγωνισμού απαγορεύει πρακτικές των επιχειρήσεων που αντίκεινται στα χρηστά ήθη. Οι επιχειρήσεις επιτρέπεται να ανταγωνίζονται, με σκοπό να διευρύνουν την πελατεία τους και να αυξάνουν το κέρδος τους, υπάρχουν όμως όρια, πέρα από τα οποία ο ανταγωνισμός δεν είναι επιθυμητός.

Το Δίκαιο Αθέμιτου Ανταγωνισμού προστατεύει τον ανταγωνισμό ως θεσμό, τους ανταγωνιστές, αλλά και τον καταναλωτή. Κύριο πεδίο εφαρμογής του είναι η παραπλάνηση του καταναλωτή, η οποία στην ουσία του στερεί την ελευθερία επιλογής, αφού παραπλανημένος δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει σωστά την προσφορά των πωλητών. Η παραπλάνηση του καταναλωτή μπορεί να γίνει με απατηλές «προσφορές», με παραπλανητική διαφήμιση ή με απομίμηση προϊόντων ανταγωνιστών. Το Δίκαιο κατά των περιορισμών του Ανταγωνισμού προστατεύει τον ανταγωνισμό από περιορισμούς που του επιβάλλουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις¹⁰¹, μέσω κυρίως της δημιουργίας καρτέλ, της σύναψης αντι-ανταγωνιστικών κάθετων συμφωνιών και της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης. Βασική αρχή του είναι ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων είναι η επιθυμητή κατάσταση στην αγορά και ότι πολλές φορές οι ίδιες οι επιχειρήσεις τον περιορίζουν με συμφωνίες ή με μονομερείς πρακτικές. Σε αυτές τις περιπτώσεις παρεμβαίνει ο νόμος απαγορεύοντας αυτές τις πρακτικές για να επαναφέρει συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά. Οι στόχοι του Δικαίου κατά των περιορισμών του Ανταγωνισμού καθορίζονται από την εκάστοτε Πολιτική του Ανταγωνισμού που ακολουθούν οι αρχές που το εφαρμόζουν. Πριν από το άνοιγμα των συνόρων στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και τον ανταγωνισμό, οι τιμές σε ορισμένους τομείς στις περισσότερες χώρες κρατιόνταν τεχνητά σε επίπεδο τέτοιο που επέτρεπε την επιβίωση των οριακών επιχειρήσεων. Ο καταναλωτής έφερε τότε το βάρος της προστασίας των μη ανταγωνιστικών

¹⁰¹ BERGMAN Mats (Et Al.). "Comparing Merger Policies In The European Union And The United States" In Review Of Industrial Organization, V. 36, N. 4, June 2010, P. 305-331.

επιχειρήσεων. Σε άλλους τομείς, οι μη αποδοτικές επιχειρήσεις επιζούσαν με κρατικές ενισχύσεις διαφόρων ειδών, των οποίων το βάρος έφερε ο φορολογούμενος. Επομένως, τόσο οι καταναλωτές όσο και οι φορολογούμενοι είχαν μεγάλο συμφέρον να δουν τις μη αποδοτικές επιχειρήσεις να εξαφανίζονται χάρη στον ελεύθερο ανταγωνισμό. Το κοινό συμφέρον των πολιτών των κρατών μελών είναι μια σημαντική κινητήρια δύναμη της διαδικασίας πολυεθνικής ολοκλήρωσης¹⁰².

Οι εθνικοί κανόνες μόνοι δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τον ανταγωνισμό σε μια κοινή αγορά. Πρέπει να συμπληρώνονται με κοινούς κανόνες για να καλύπτουν τις περιπτώσεις κατά τις οποίες θίγεται το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και, επομένως, υπάρχει αρμοδιότητα της Ένωσης. Σε αντίθεση με τις εθνικές πολιτικές ανταγωνισμού, η ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού έχει ως κύριο στόχο την ολοκλήρωση της αγοράς. Πρέπει να εξασφαλίζει την ενότητα της κοινής αγοράς εμποδίζοντας τις επιχειρήσεις να την κατατέμνουν μέσω ρητών ή σιωπηρών συμπράξεων και καταχρηστικών πρακτικών. Πρέπει να αποτρέπει τη μονοπώληση ορισμένων αγορών, εμποδίζοντας τις μεγάλες επιχειρήσεις να καταχρώνται τη δεσπόζουσα θέση τους για να επιβάλλουν τους όρους τους ή να απορροφήσουν τους ανταγωνιστές τους. Τέλος, πρέπει να εμποδίζει τις κυβερνήσεις να στρεβλώνουν τους όρους του ανταγωνισμού δια των ενισχύσεων στις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα ή δια των διακρίσεων υπέρ των επιχειρήσεων του δημοσίου τομέα.

Η πεμπτουσία της μεγάλης ενιαίας αγοράς την οποία δημιουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ενίσχυση του ανταγωνισμού. Η μεγάλη αγορά επιτρέπει πράγματι στις επιχειρήσεις να παράγουν σε μεγάλη κλίμακα, να χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα παραγωγής και να μειώνουν έτσι το κόστος προς όφελος των καταναλωτών. Αυτοί έχουν χάρη στην κοινή αγορά την επιλογή μεταξύ των εθνικών προϊόντων και των προϊόντων των εταίρων, τα οποία εισάγονται χωρίς ποσοτικούς και δασμολογικούς περιορισμούς. Η επιλογή τους γίνεται τελείως φυσικά προς τα προϊόντα καλύτερης ποιότητας, σχετικά με την τιμή τους, ανεξάρτητα από την προέλευσή τους.

Όμως, παρά την εξαφάνιση των μη αποδοτικών επιχειρήσεων μέσα στην κοινή αγορά, ο αριθμός των επιχειρήσεων που ανταγωνίζονται πράγματι η μία την άλλη σε

¹⁰² WAREHAM Philip *Competition law - guide to EU competition law*, Cameron May, 2010, σελ. 36

ορισμένη αγορά αυξάνει και οι δυνατότητες κυριάρχησης επί της αγοράς μειώνονται, γιατί τα προϊόντα των εταίρων ανταγωνίζονται τα εγχώρια προϊόντα με ίσους όρους. Καθώς προχωρεί η διαδικασία της ολοκλήρωσης της αγοράς, τα εθνικά μονοπώλια γίνονται ολιγοπώλια και ο αριθμός των ανταγωνιστών στις ολιγοπωλιακές αγορές αυξάνει. Το αποτέλεσμα είναι μια μείωση της οικονομικής δύναμης των εθνικών μονοπωλίων και ολιγοπωλίων. Οι ανταγωνιστικές πιέσεις προκαλούν μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα να μειώνουν την τιμή στα κράτη με τις υψηλότερες τιμές και να την προσεγγίζουν με την τιμή που ισχύει στα κράτη μέλη με χαμηλότερα επίπεδα τιμών.

Η τόνωση του ανταγωνισμού σημαίνει διατάραξη της σχετικής ηρεμίας των συνθηκών προσφοράς, απομάκρυνση από πατροπαράδοτες συνήθειες και σε πολλές περιπτώσεις απώλεια των μονοπωλιακών κερδών. Όλα αυτά είναι επόμενο να μην αφήνουν αδιάφορους τους παραγωγούς. Η αντίδρασή τους μπορεί να είναι θετική ή αρνητική. Οι περισσότεροι θα κάνουν μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού, ορθολογισμού και μείωσης του κόστους παραγωγής και διανομής των προϊόντων τους. Αυτή η συμπεριφορά είναι προς το συμφέρον τόσο των καταναλωτών, οι οποίοι έχουν έτσι μια άφθονη προσφορά με τους καλύτερους δυνατούς όρους, και των ίδιων των επιχειρηματιών, οι οποίοι μαθαίνουν να ζουν μέσα σε μια μεγάλη αγορά και να αντιμετωπίζουν καλύτερα το διεθνή ανταγωνισμό. Οι κάθετες συμφωνίες μεταξύ παραγωγών και τοπικών διανομέων μπορεί να έχουν καλά αποτελέσματα για τον ανταγωνισμό και για την ολοκλήρωση της αγοράς.

Ορισμένοι επιχειρηματίες μπορεί να αντιδράσουν αρνητικά στην ανταγωνιστική πίεση, την οποία τους επιβάλλει η κοινή αγορά. Για να αντιμετωπίσουν την ένταση του ανταγωνισμού, μπορεί να επιδιώξουν να δραστηριοποιήσουν τις υπάρχουσες εθνικές συμφωνίες ή να εγκαθιδρύσουν νέες οριζόντιες συμφωνίες (μεταξύ παραγωγών) και κάθετους περιορισμούς (σε αλυσίδες διανομής) σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Άλλοι παραγωγοί, οι οποίοι διαθέτουν μια δεσπόζουσα θέση πάνω σε μια ορισμένη αγορά, μπορεί να επιδιώξουν να μονοπωλήσουν αυτή την αγορά απορροφώντας τους ανταγωνιστές τους. Η μονοπώληση μιας αγοράς μπορεί, πράγματι, να γίνει κατά δύο τρόπους: με σύμπραξη ή με συγκέντρωση. Η σύμπραξη είναι μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων οι οποίες διατηρούν την αυτονομία τους, αλλά αναλαμβάνουν την υποχρέωση να τηρούν μια ορισμένη συμπεριφορά στην αγορά, η οποία περιορίζει τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Η συγκέντρωση καταργεί την αυτονομία των συμμετεχουσών επιχειρήσεων, ενώνοντάς τις υπό μια ενιαία

οικονομική διεύθυνση. Ενώ η σύμπραξη υποχρεώνει σε μια ορισμένη συμπεριφορά, η συγκέντρωση σημαίνει την αλλαγή της δομής των επιχειρήσεων.

Η σύμπραξη έχει συνήθως συντηρητικό χαρακτήρα, γιατί επιδιώκει να προστατεύσει τα κατεστημένα συμφέροντα, ακόμη και τη λιγότερο αποδοτική επιχειρηση. Περιορίζοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των συμμετεχουσών επιχειρήσεων, η σύμπραξη έχει σαν αποτέλεσμα να τις απομονώσει από την πίεση που θα τις υποχρέωνε να εφεύρουν νέα προϊόντα ή πιο αποτελεσματικές μεθόδους παραγωγής. Αντίθετα, η συγκέντρωση συμβάλλει συνήθως στην εξαφάνιση, διά της συγχώνευσης, των λιγότερο ικανών και αποδοτικών επιχειρήσεων. Κατ' εξαίρεση, μπορεί μια σύμπραξη να ωφελεί τον καταναλωτή και να συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, αν αποβλέπει στην έρευνα, την εξειδίκευση και τη συνεργασία για τη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων¹⁰³. Οι συγκεντρώσεις αντίθετα είναι κατ' αρχήν παραδεκτές, γιατί η διευρυνθείσα από την οικονομική ολοκλήρωση αγορά επιτρέπει, αν δεν επιβάλλει, μεγαλύτερες επιχειρήσεις και γιατί με τη βελτίωση της δομής των επιχειρήσεων, τον ορθολογισμό της παραγωγής και την επίτευξη εσωτερικών οικονομιών, αυτές συμπιέζουν το κόστος της παραγωγής προς όφελος του καταναλωτού. Όταν όμως η συγκέντρωση προχωρήσει πάρα πολύ μέσα σ' ένα κλάδο, αρχίζει να παρουσιάζει κινδύνους, γιατί η πολύ μεγάλη επιχειρηση μπορεί να εκμεταλλεύεται τη δεσπόζουσα θέση της για να καταπιέζει τους ανταγωνιστές της. Γι' αυτό οι ευρωπαϊκοί θεσμοί πρέπει να παρακολουθούν, εκτός από τις συμπράξεις, και τις συγκεντρώσεις, ώστε να μην ξεπερνούν αυτές ορισμένα θεμιτά όρια¹⁰⁴.

5.2 Προαγωγή του δικαίου του ανταγωνισμού και του ελεύθερου ενδοκοινοτικού εμπορίου

Βασικός στόχος των άρθρων 34-36 είναι η αύξηση της ευημερίας του καταναλωτή μέσω της αύξησης της αποτελεσματικότητας. Η ύπαρξη μονοπωλίων στην αγορά

¹⁰³ GAL Michal (Et Al.). "Symposium: Issues At The Forefront Of Monopolization And Abuse Of Dominance" In Antitrust Law Journal, V. 76, N. 3, 2010, P. . σελ. 680 και σελ., 738-739

¹⁰⁴ JONES Alison. EU Competition Law: Text, Cases And Materials. Oxford: Oxford University Press, 2010 σελ 26

οδηγεί σε υψηλές τιμές, σε μείωση της παραγωγής και σε χειροτέρευση της ποιότητας των αγαθών. Η μονοπωλιακή επιχείρηση εφησυχάζει και δεν έχει κίνητρο να βελτιώσει τα προϊόντα της. Το κίνητρο το προσφέρει ο ανταγωνισμός, ο οποίος δημιουργεί πίεση στις επιχειρήσεις να βελτιώσουν την προσφορά τους και να επενδύσουν στην έρευνα και τεχνολογία, αλλιώς οι πελάτες τους θα στραφούν στους ανταγωνιστές. Για να έχουν οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις παντού στο εσωτερικό της ΕΕ τους ίδιους όρους ανταγωνισμού, πρέπει να καταπολεμούνται όχι μόνον οι αθέμιτες πρακτικές των επιχειρήσεων αλλά και οι διακρίσεις εκ μέρους των κρατών. Η οικονομική ολοκλήρωση και η αυξανόμενη απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου εξασθένισαν πολύ τα κλασικά μέσα εμπορικής προστασίας: τους υψηλούς τελωνειακούς δασμούς, τους ποσοτικούς περιορισμούς και τα τεχνικά εμπόδια των εισαγωγών.¹⁰⁵ Γι' αυτό το λόγο τα κράτη καταφεύγουν συχνότερα στις ενισχύσεις ως μέσο οικονομικής πολιτικής, τόσο μάλλον όσο ο αυξημένος ανταγωνισμός και οι ταχύτερες τεχνολογικές εξελίξεις αποκαλύπτουν τις διαρθρωτικές αδυναμίες πολλών κλάδων και περιοχών. Ασφαλώς ορισμένες ενισχύσεις δικαιολογούνται από λόγους κοινωνικής ή περιφερειακής πολιτικής. Άλλες χρειάζονται για να κατευθύνουν τις επιχειρήσεις να κάνουν τις απαραίτητες προσαρμογές με παραδεκτό κοινωνικό κόστος. Άλλα; η πολιτική των ενισχύσεων των κρατών επιδιώκει συχνά να εξασφαλίσει τεχνητά την επιβίωση κλάδων οι οποίοι αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα. Αντές οι ενισχύσεις αντιβαίνουν στις επιβαλλόμενες από την τεχνολογική πρόοδο αλλαγές και το κοινωνικό τους κόστος είναι συχνά υψηλότερο από τα ποσά που διατίθενται γι' αυτές, γιατί δεσμεύουν συντελεστές της παραγωγής, οι οποίοι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν παραγωγικότερα σε άλλους κλάδους. Επιπλέον οι ασυντόνιστες σε κοινοτικό επίπεδο παρεμβάσεις οδηγούν σε πλειοδοσίες ενισχύσεων, γιατί κάθε κράτος θεωρεί ότι πρέπει να ξεπεράσει το γειτονικό όταν αυτό ενισχύει μια οικονομική δραστηριότητα. Όλοι αυτοί οι λόγοι επιβάλλουν τον κοινοτικό έλεγχο των εθνικών ενισχύσεων.

Μερικά από τα δυσκολότερα προβλήματα στο πεδίο του ανταγωνισμού παρουσιάζουν οι δημόσιες ή ελεγχόμενες από το δημόσιο επιχειρήσεις. Τα κράτη μέλη τις χρησιμοποιούν ως όργανα για επίτευξη διάφορων πολιτικών, οικονομικών ή

¹⁰⁵ KALLAUGHER John, WEITBRECHT Andreas. "Developments Under The Treaty On The Functioning Of The European Union, Articles 101 And 102, In 2008/2009" In European Competition Law Review, V. 31, N. 8, 2010, P. 311

κοινωνικών στόχων: την κατεύθυνση των επενδύσεων προς ορισμένους κλάδους ή ορισμένες περιοχές, την παροχή ορισμένων μη αποδοτικών δημόσιων υπηρεσιών, την ενασχόληση με ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες θεωρούνται στρατηγικής σημασίας, την παρουσία της εθνικής σημαίας στον στίβο του διεθνούς ανταγωνισμού, την απασχόληση ατόμων που δεν βρίσκουν εργασία στον ιδιωτικό τομέα, κλπ. Έναντι αυτών των πολλαπλών υπηρεσιών τις οποίες προσφέρουν στις κυβερνήσεις, αυτές έχουν την τάση να φέρονται προτιμησιακά υπέρ των δημόσιων επιχειρήσεων¹⁰⁶. Τα διάφορα προνόμια που τους παρέχουν μπορούν να στρεβλώσουν τους όρους του ανταγωνισμού με επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα του ίδιου κράτους ή άλλου κράτους μέλους.

Επιπλέον, τα άρθρα 34-36 υπηρετούν των ανταγωνισμό εξασφαλίζοντας την παρουσία περισσότερων επιχειρήσεων στην αγορά και έτσι διασφαλίζουν την ελευθερία επιλογής του καταναλωτή. Ο καταναλωτής δεν είναι αναγκασμένος να συναλλάσσεται μόνο με μία επιχείρηση, παρά μπορεί να διαλέξει αυτήν που του αρέσει και τον συμφέρει περισσότερο. Αρκεί να θυμηθούμε ότι η μονοπωλιακή επιχείρηση αυξάνει τις τιμές και εκμεταλλεύεται την έλλειψη εναλλακτικών του καταναλωτή. Έτσι συσσωρεύει πλούτο σε βάρος των καταναλωτών. Αν αντίθετα επικρατεί ανταγωνισμός στην αγορά, οι επιχειρήσεις πιέζονται να μειώσουν τις τιμές τους και ο καταναλωτής πληρώνει το ελάχιστο απαραίτητο αντίτιμο για τα αγαθά που επιθυμεί. Ανταγωνισμός μπορεί να επικρατήσει στην αγορά και μέσω της άρσης των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος.

Πρόσθετα, μέσω των άρθρων 34-36 επιτυγχάνεται διαφύλαξη της δημοκρατίας. Τούτο διότι σε αντίθετες περιπτώσεις τα καρτέλ και τα μονοπώλια συγκεντρώνουν πλούτο και δύναμη και είναι σε θέση να επηρεάσουν τους πολιτικούς προς το συμφέρον τους. Ο ανταγωνισμός μέσω των άρθρων 34-36 δεν επιτρέπει τη δημιουργία καρτέλ και μονοπωλίων, ενώ παράλληλα διατηρεί την αντιπαλότητα των επιχειρήσεων μεταξύ τους, ώστε οι τελευταίοι δυσκολώτερα θα καθήσουν στο ίδιο τραπέζι και θα επιδιώξουν κοινά συμφέροντα. Ιδιαίτερο ρόλο για τη διαφύλαξη της δημοκρατίας έχει ο ανταγωνισμός στις αγορές των ΜΜΕ. Αν επικρατεί

¹⁰⁶ PAPADOPOULOS Anestis. *The international dimension of EU competition law and policy*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2010. σελ. 36

ανταγωνισμός σε αυτές τις αγορές, εξασφαλίζεται η πολυφωνία και η ελευθερία της γνώμης.

Εξάλλου, η εφαρμογή των άρθρων 34-36 προστατεύει τον ανταγωνισμό από περιορισμούς που του επιβάλλουν είτε τα κράτη είτε οι ίδιες οι επιχειρήσεις. Βασική αρχή του είναι ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων είναι η επιθυμητή κατάσταση στην αγορά και ότι πολλές φορές οι ίδιες οι χώρες μέλη σε συνεργασία με επιχειρήσεις των περιορίζουν με συμφωνίες ή με μονομερείς πρακτικές. Σε αυτές τις περιπτώσεις παρεμβαίνει ο νόμος απαγορεύοντας αυτές τις πρακτικές για να επαναφέρει συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά¹⁰⁷.

5.3 Αποφυγή της κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης μέσω της εφαρμογής των άρθρων 34-36 ΣΛΕΕ

Οι επιχειρήσεις που έχουν μεγάλο μερίδιο στην αγορά συνήθως δεν υπόκεινται στην πίεση του ανταγωνισμού. Οι καταναλωτές είναι υποχρεωμένοι ελλείψει εναλλακτικών να προμηθεύονται από αυτούς και οι ανταγωνιστές είναι πολύ μικροί για να τους απειλήσουν. Το Δίκαιο κατά των περιορισμών του Ανταγωνισμού τούς απαγορεύει να καταχραστούν τη δεσπόζουσα θέση τους για να βλάψουν τους ανταγωνιστές ή τους καταναλωτές. Τους καταναλωτές μπορούν να τους βλάψουν χρεώνοντας υπερβολικές τιμές ή υποχρεώνοντάς τους να αποδεχθούν δινημενίς όρους. Τους ανταγωνιστές μπορούν να τους βλάψουν με επιθετικές πολιτικές υποχρεώνοντάς π.χ. τους καταναλωτές να προμηθεύονται μόνο από αυτούς ή δεσμεύοντάς τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, οπότε οι ανταγωνιστές δεν έχουν πλέον αγοραστές.

Σύμφωνα με τα άρθρα 34-36 δεν απαγορεύεται να αποκτήσει μια επιχείρηση δεσπόζουσα θέση¹⁰⁷ πολλές φορές είναι δείγμα υπεροχής των προϊόντων ή καλύτερης ανταπόκρισης στις ανάγκες του καταναλωτή. Ωστόσο, απαγορεύονται σε ένα κράτος μέλος να δημιουργεί συνθήκες που ευνοούν την δημιουργία τέτοιων καταστάσεων μέσω της προστασίας κλάδων ή επιχειρήσεων με μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος.

¹⁰⁷ EZRACHI Ariel. EU Competition Law: An Analytical Guide To The Leading Cases. Oxford: Hart, 2010. σελ49

The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
I. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
A. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
B. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
C. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
D. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
E. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
F. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
G. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
H. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
I. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
J. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
K. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
L. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
M. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
N. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
O. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
P. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
Q. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
R. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
S. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
T. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
U. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
V. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
W. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
X. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
Y. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	
Z. The Impact of the Financial Crisis on the Greek Economy	

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1	P. Oliver, Free Movement of Goods in the European Community (2003)
2	BERGMAN Mats (Et Al.). "Comparing Merger Policies In The European Union And The United States" In Review Of Industrial Organization, V. 36, N. 4, June 2010
3	BRANDTNER Barbara, BERANGER Thierry, LESSENICH Christof. "Private State Aid Enforcement" In European State Aid Law Quarterly, V. 9, N. 1, 2010
4	C. Barnard, «Fitting the Remaining Pieces into the Goods and Persons Jigsaw» (2001), EL Rev. 35 έως 50· J. Schwarze, Europäisches Wirtschaftsrecht, 2007
5	CARREE Martin (Et Al.). "European Antitrust Policy 1957-2004: An Analysis Of Commission Decisions" In Review Of Industrial Organization, V. 36, N. 2, March 2010
6	EZRACHI Ariel. EU Competition Law: An Analytical Guide To The Leading Cases. Oxford: Hart, 2010
7	GAL Michal (Et Al.). "Symposium: Issues At The Forefront Of Monopolization And Abuse Of Dominance" In Antitrust Law Journal, V. 76, N. 3, 2010
8	GOYDER D. G. EC Competition Law. Oxford: Oxford University Press, 2009
9	JENNY Frédéric, BLOOM Seth (Et Al.). State Aids And EU Competition Law And Policy: (Roundtable) In Annual Proceedings Of The Fordham Corporate Law Institute, V. 36, 2009
10	JONES Alison. EU Competition Law: Text, Cases And Materials. Oxford: Oxford University Press, 2010
11	KΑΡΥΔΗΣ Σ. Γ., Ευρωπαϊκό δίκαιο επιχειρήσεων και ανταγωνισμού, 2004, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
12	KRASNODEBSKA-TOMKIEL Małgorzata Changes In Competition Policy Over The Last Two Decades. Warsaw: Office Of Competition And Consumer Protection, 2010
13	MATEUS Abel, MOREIRA Teresa Competition law and economics: advances in competition policy enforcement in the EU and North America. Cheltenham: Edward Elgar, 2010
14	PAPADOPOULOS Anestis. The international dimension of EU competition law and policy. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2010
15	SIMONSSON Ingeborg. Legitimacy in EU cartel control. Oxford: Hart, 2010
16	VAN GERVEN Dirk Cross-border mergers in Europe: volume 1. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
17	WAREHAM Philip Competition law - guide to EU competition law, Cameron May, 2010
18	Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η εσωτερική αγορά αγαθών» COM(2007)
19	Οδηγία 70/50/EOK, EE L 13 της 19.1.1970

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

A/A	Υποθέσεις νομολογίας
1	Υποθέσεις 177/82 και 178/82, Van de Haar (1984), υπόθεση 269/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας (1985), υπόθεση 103/84, Επιτροπή κατά Ιταλίας (1986) σ.Ι-1353
2	Υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivia (1991) σκέψη 25
3	Υποθέσεις C-154/04 και C-155/04, Alliance for Natural Health (2005) σ.Ι-6451, σκέψεις 47 και 52
4	Υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος, 2006, σ. I-8135, σκέψη 18.
5	Υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard, 1993, σ. I-6097, σκέψη 14.
6	Υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, De Agostini και TV-Shop, 1997, σ. I-3843.
7	Υποθέσεις C-401/92 και C-402/92, Tankstation 't Heukske και Boermans (1994), υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, Punto Casa και PPV (1994), υποθέσεις C-418/93 έως C-421/93, C-460/93 έως C-462/93, C-464/93, C-9/94 έως C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, Semeraro Casa Uno (1996)
8	Υποθέσεις C-418/93 έως C-421/93, C-460/93 έως C-462/93, C-464/93, C-9/94 έως C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, Semeraro Casa Uno κ.λπ., 1996, σ. I-2975, σκέψεις 9 έως 11, 14 και 15, 23 και 24.
9	Υποθέσεις: C-292/92, Hunermund (1993), σ. 6787, 266/87 και 267/87, R κατά Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, Συλλογή 1989 σκέψη 25
10	Υπόθεση 104/75, De Peijper, 1976, σ. 613.
11	Υπόθεση 120/78, Reve-Zentral (Cassis de Dijon), 1979, σκέψη 32 -110/05, Επιτροπή κατά Ιταλίας, 2009, σ. I-519, σκέψη 35.
12	Υπόθεση 121/85, Conegate, Συλλογή 1986, σ. 1007· υπόθεση 34/79, Henn and Darby, Συλλογή 1979/II, σ. 781
13	Υπόθεση 13/68, Salgoil, 1965–1968, σ. 825.
14	Υπόθεση 155/73, Sacchi (1974) σκέψη 21
15	Υπόθεση 2/73, Geddo, 1972–19 73, σ. 641.
16	Υπόθεση 21/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας (1985, σ. 1355· υπόθεση C-387/99, Επιτροπή κατά Γερμανίας (2004) σ.Ι-3751, υπόθεση C-88/07, Επιτροπή κατά Ισπανίας (2009), σκέψη 21
17	Υπόθεση 229/83, Leclerc (1985) , σ. 1
18	Υπόθεση 249/81, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Buy Irish) (1982) σκέψη 15, υπόθεση C-227/06, Επιτροπή κατά Βελγίου σκέψη 38
19	Υπόθεση 251/78, Denkavit Futtermittel, Συλλογή 1979/II, σ. 619

20	Υπόθεση 434/85, Allen & Hanburys (1988), σ.1245, σκέψη 25.
21	Υπόθεση 7/68, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 805
22	Υπόθεση 7/78, Thompson, 1978, σ. 681.
23	Υπόθεση 72/83, Campus Oil, 1984, σ. 2727.
24	Υπόθεση 78/70, Deutsche Grammophon κατά Metro (1969) σ.839
25	Υπόθεση 8/74, Dassonville (1974), σ.1009
26	Υπόθεση C-157/96, National Farmers' Union κ.λπ., 1998, σ. 2211.
27	Υπόθεση C-159/00, Sapod, 2002, σ. I-5031
28	Υπόθεση C-159/94, Επιτροπή κατά Γαλλίας (1997), σκέψη 18
29	Υπόθεση C-239/02, Douwe Egberts, 2004, σ. I-7007, σκέψη 53.
30	Υπόθεση C-244/06, Dynamic Medien, 2008, σ. I-505.
31	Υπόθεση C-249/07, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, δεν έχει δημοσιευτεί στη , σκέψεις 50 και 51· υπόθεση C-41/02, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, 2004, σ. I-11375· υπόθεση C-192/01, Επιτροπή κατά Δανίας, 2003, σ. I-9693· υπόθεση C-24/00, Επιτροπή κατά Γαλλίας, 2004
32	Υπόθεση C-265/95, Επιτροπή κατά Γαλλίας (1997), υπόθεση C-112/00, Schmidberger (2003) σκέψη 11. I-1112
33	Υπόθεση C-270/02, Επιτροπή κατά Ιταλίας, 2004, σ. 1559· υπόθεση C-319/05, Επιτροπή κατά Γερμανίας, 2007, σ. I-9811.
34	Υπόθεση C-275/92, Schindler, 1994, σ. I-1039, σκέψη 58 και παρατιθέμενη νομολογία, και υπόθεση C-124/97, Läärä κ.λπ., 1999, σ. I-6067, σκέψη 33.
35	Υπόθεση C-309/02, Radlberger Getrankegesellschaft και S. Spitz (2004), σ. I-1032
36	Υπόθεση C-318/07, Persche (2009), σ. I-359, σκέψη 29
37	Υπόθεση C-322/01, Deutscher Apothekerverband, 2003, σ. I-14887, σκέψη 74, και υπόθεση C-254/98, TK-Heimdienst, 2000, σ. I-151, σκέψη 26.
38	Υπόθεση C-358/93, Bordessa (1995) σ. I-361
39	Υπόθεση C-367/89, Richardt, 1991, σ. I-4621.
40	Υπόθεση C-390/99, Canal Satélite Digital, 2002, σ. I-607, σκέψη 29· επίσης υπόθεση C-389/96, Aher-Waggon, 1998, σ. I-4473, σκέψη 18.
41	Υπόθεση C-391/92, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 1995, σ. I-1621, σκέψη 15· υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, Punto Casa και PPV, 1994, σ. I-2355.
42	Υπόθεση C-393/92, Almelo κατά Energiebedrijf IJsselmij (1994) , σκέψη 12
43	Υπόθεση C-405/98, Gourmet International Products, 2001, σ. I-1795· υπόθεση C-292/92, Hünermund κ.λπ., 1993, σ. I-6787.
44	Υπόθεση C-412/93, Leclerc-Siplec, 1995, σ. I-179· υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, De Agostini και TV-Shop, 1997, σ. I-3843.
45	Υπόθεση C-416/00, Morellato, 2003, σ. I-9343, σκέψη 36
46	Υπόθεση C-434/04, Ahokainen και Leppik, Συλλογή 2006, σ. I-9171·
47	Υπόθεση C-470/03, AGM-COS.MET (2007) σκέψη 17

48	Υπόθεση C-473/98, Toolex, Συλλογή 2000, σ. I-5681· υπόθεση 5/77, Tedeschi κατά Denkavit, Συλλογή 1977, σ. 1555
49	Υπόθεση C-55/99, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2000, σ. I-11499.
50	Υπόθεση C-6/98, ARD, 1999, σ. I-7599, σκέψη 46.
51	υπόθεση C-63/94, Belgapom, 1995, σ. I-2467.
52	Υπόθεση C-65/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σ17.
53	Υπόθεση C-65/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σκέψη 21..
54	Υπόθεση C-67/97, Bluhme (1998)σ. I-8033.
55	Υπόθεση C-69/88, Krantz (1990) σ. I-583, υπόθεση C-93/92, CMC Motorradcenter (1993) σ. I-5009, υπόθεση C-379/92, Peralta (1994) σ. I-3453, υπόθεση C-44/98, BASF (1999) Σ.I-6269 ,υπόθεση C-20/03, Burmanjer κ.λπ. (2005) Σ.I-4133
56	Υπόθεση C-71/02, Karner, 2004, σ. I-3025
57	Υπόθεση C-82/05, Επιτροπή κατά Ελλάδος, 2006, σ. I-93 , σκέψη 11
58	Υπόθεση C-83/94, Leifer, 1995, σ. I-3231· υπόθεση C-70/94, Werner, 1995, σ. I-3189.
59	Υπόθεση C-97/98, Jagerskiold (1999) σκέψη 23

Δωρά

